

Diagnoza potencjału kulturotwórczego gminy Cieszanów

Czerwiec 2021

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego
i Sportu w ramach programu Narodowego Centrum Kultury
Dom Kultury+ Inicjatywy lokalne 2021

Realizacja

Marta Nazaruk-Napora

Agnieszka Duda-Jastrzębska

Research Design Marta Nazaruk-Napora

Lubelska Grupa Badawcza (Mapa Sentymalna Lublin, Tropieciele Osiedlowej Przyrody TROP)

Centrum Kultury i Sportu w Cieszanowie

Spis treści

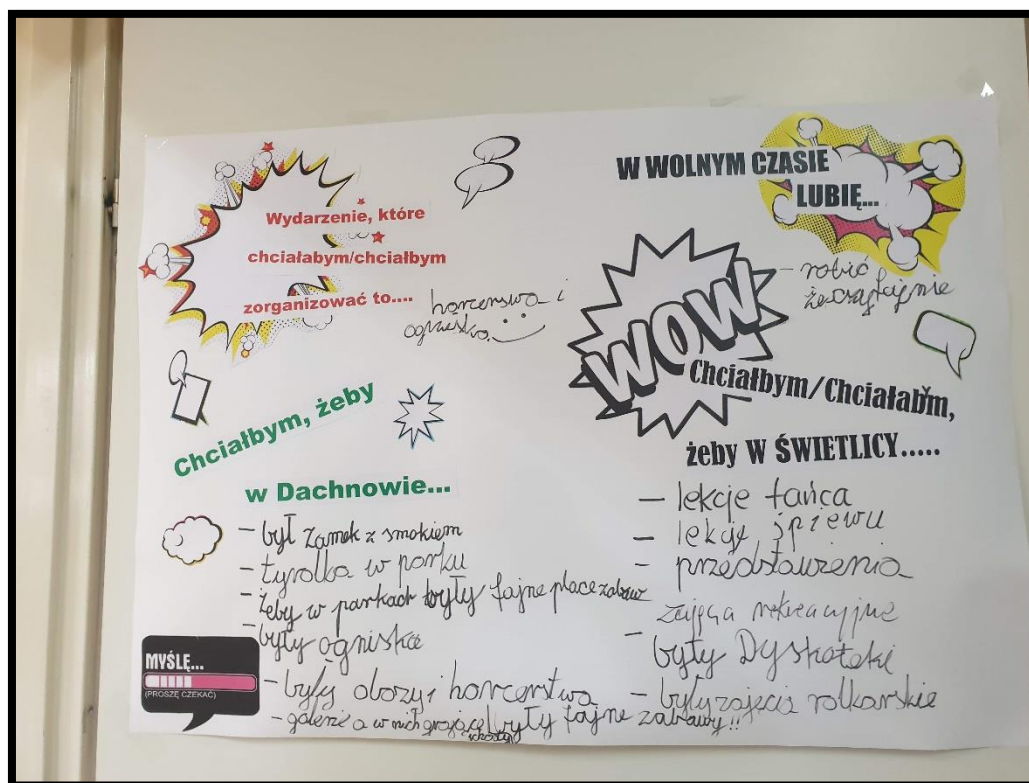
Opis realizacji badań	4
Podstawowe informacje o gminie	5
Wyniki badań - skarby gminy Cieszanów	6
Ważne miejsca	6
Miejsca związane z historią.....	10
Przyroda i rekreacja	15
Aktywne organizacje i grupy	16
Wydarzenia	19
Kultura w perspektywie mieszkańców.....	21
Kultura w gminie Cieszanów	21
Jaka kultura powinna istnieć w Cieszanowie zdaniem mieszkańców i mieszkank.....	22
Z czym ogólnie kojarzy się kultura?.....	23
Zainteresowania mieszkańców i mieszkank.....	24
Centrum Kultury i Sportu.....	28
Ogólne informacje	28
Idealny dom kultury	29
Promocja i informowanie.....	30
Potrzeby w zakresie oferty CKIS.....	31
Bariery i trudności uczestnictwa w kulturze.....	34
Pomysły na inicjatywy kulturalne.....	36
Zamiast podsumowania - główne wnioski i rekomendacje	37

Opis realizacji badań

KULTURA – Nowe Otwarcie jest projektem realizowanym dzięki dofinansowaniu ze środków Ministerstwa Kultury Dziedzictwa Narodowego i Sportu w ramach projektu Narodowego Centrum Kultury „Dom Kultury + Inicjatywy Lokalne 2021.

Niniejszy raport podsumowuje badania społeczne mające na celu diagnozę potencjału kulturotwórczego gminy Cieszanów. Głównym celem badań, było poszukiwanie wytycznych i inspiracji do realizacji inicjatyw kulturalnych w oparciu o potencjał mieszkańców i mieszkanek. Szukaliśmy informacji o ich zainteresowaniach, aktywnościach, ważnych wydarzeniach, organizacjach czy miejscach. Każdy z tych wątków może być bowiem inspiracją do kolejnych działań kulturalnych w gminie.

Badania realizowano od marca do czerwca 2021 i ich harmonogram oraz dobór metod w dużym stopniu zależał od bieżącej sytuacji epidemiologicznej. Poszukiwanie materiałów zaczęliśmy więc od wywiadów telefonicznych, spotkań online z zespołem Centrum Kultury i Sportu oraz tzw. desk research, tj. analizy materiałów zastanych w internecie. Po zmniejszeniu obostrzeń zrealizowane zostały 4 spotkania z mieszkańcami (spotkanie z seniorami w Cieszanowie, spotkania otwarte w Lublińcu, Dachnowie i Cieszanowie). Przeprowadziliśmy także warsztat, którego celem było wsparcie osób, mających pomysły na inicjatywy, w ich dopracowaniu. Całość wspierała ankieta online wypełniona przez 27 osób (papierową wersję wypełniło 27 osób).

Plakat wiszące pytanie

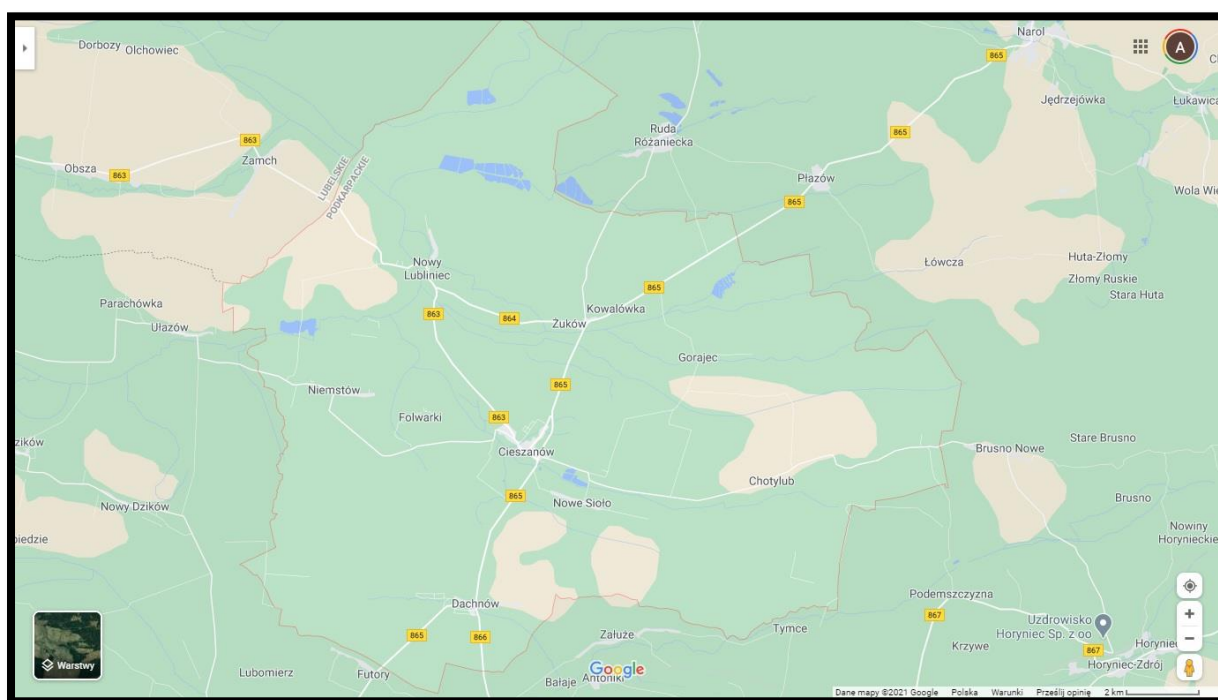
Pracownicy CKiS oraz wolontariusze wsparli proces badawczy poprzez umieszczenie w domu Kultury w Cieszanowie, Dachnowie i Lublińcu tzw. wiszących pytań - atrakcyjnych wizualnie plakatów

z umieszczonymi pytaniami, na które mogli odpowiadać mieszkańcy i mieszkanki - bywalcy ośrodków.

Podstawowe informacje o gminie

Poznanie gminy i jej potencjału kulturowego należy zacząć od umiejscowienia na mapie Polski. Cieszanów znajduje się w południowo-wschodniej Polsce, w powiecie lubaczowskim, woj. podkarpackim.

Gmina ma charakter miejsko-wiejski, oprócz miasta Cieszanów, znajduje się 11 sołectw oraz 3 osiedla (powstały podczas funkcjonowania Polskich Gospodarstw Rolnych - PGR): Chotylub z osiedlem, Dąbrówka, Dachnów, Folwarki, Gorajec, Kowalówka, Niemstów, Nowe Sioło, Stary Lubliniec, Żuków i Osiedle Nowy Lubliniec, Osiedle Nowe Sioło, Osiedle Stary Lubliniec.

Mapa gminy Cieszanów

Dawniej większość mieszkańców wsi stanowili Ukraińcy, natomiast Polacy zamieszkiwali w części wiosek i w większości miasteczek. Ważną część społeczności w mieście stanowili również Żydzi (działał tu ośrodek chasydzki, założony przez cadyka Symcha Isachara Bera Halberstama).

W 1939 roku wprowadzono granicę między niemiecką a sowiecką strefą okupacyjną (Nowe Sioło znalazło się po stronie sowieckiej, a Cieszanów był już niemiecki) co miało wpływ na dalsze dzieje tego regionu. W Cieszanowie utworzony został obóz pracy, potem getto. Ludność żydowska została stracona przez niemieckie wojska hitlerowskie w obozie zagłady w Bełżcu oraz rozstrzelana w lasach Wierzbicy.

Po wojnie niektóre wioski zostały zniszczone np. wieś Rudka koło Nowego Brusna (spalona przez UPA), niektóre przestały istnieć, inne straciły znaczną część mieszkańców (np. Gorajec, Stary i Nowy Lubliniec). Miały też miejsce akcje odwetowe Wojska Polskiego skierowane wobec ludności ukraińskiej, a następnie przesiedlenia w ramach akcji Wisła. Sprawiało to, że zarówno ludność ukraińska, jak i żydowska zniknęły z gminy Cieszanów.

Warunki naturalne sprzyjają wykorzystaniu terenów jako bazy dla prowadzenia działalności kulturalnej w bezpośrednim kontakcie z przyrodą. Na terenie gminy znajduje się wiele terenów leśnych oraz zbiorniki wodne (zalew w obrębie Starego Lublińca, kąpielisko w budowie na terenie Nowego Sioła), ponadto w gminie położona jest w dolinach rzek: Brusienka, Wirowa, i potoków: Łówczanka, Buszcza, Kaflewa i strumieniami – Łówcza i Gnojnik. Południoworoztoczański Obszar Chronionego Krajobrazu, w tym Parku Krajobrazowego Puszczy Solskiej stanowi 60% terenu gminy. Miłośników przyrody przyciąga ponadto: rezerwat Przyrody „Jedlina”(ochrona starodrzewia jodłowego), Rezerwat Przyrody „Tepiły” (rezerwat leśny nad rzeką Pauczą), Rezerwat Przyrody „Bruszczyń” (pomiędzy potokami Gnojnik – Bruszcza) oraz użytek ekologiczny: „Dzikowskie Bagno”, „Za Dachnowskimi Łąkami”, „Komań” w Nowym Lublińcu, „Sopilne”.

W obrębie gminy Cieszanów znajdują się zabytki z zakresu dziedzictwa kulturowego np. obiekty sakralne różnych wyznań (świątynie, cmentarze), dwory z elementami fortyfikacji ziemnej, miejsca pamięci narodowej.

Wyniki badań - skarby gminy Cieszanów

W niniejszym rozdziale przedstawimy swoistą mapę potencjału gminy Cieszanów. Będą to ważne miejsca, organizacje, grupy i wydarzenia, jakie wskazali nam mieszkańcy i mieszkanki. To, że zostały one wymienione świadczy o tym, że ludzie przywiązują do nich uwagę i mają z nimi dobre skojarzenia lub są dla nich z jakiegoś względu istotne. Sprawia to, że stanowią dobry punkt wyjścia do planowania działań kulturalnych i nie tylko.

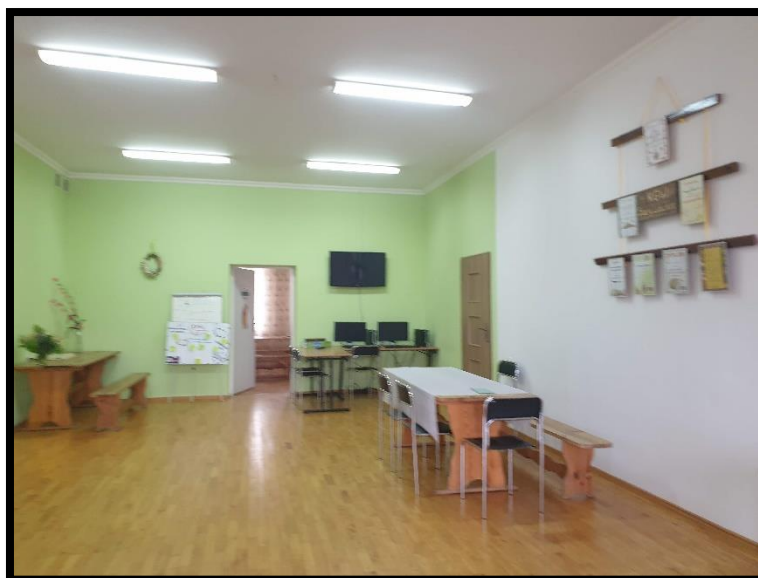
Informacje, jakie uzyskaliśmy bezpośrednio od mieszkańców i mieszanek zostaną uzupełnione materiałami uzyskanymi na drodze analizy materiałów zastanych (tzw. desk research).

Ważne miejsca

Poniżej prezentujemy informacje o ważnych miejscach, takich które mieszkańcy i mieszkanki lubią, gdzie chętnie spędzają czas albo wiążą z ważną symboliką, np. historyczną. Miejsca te mogą być więc dobrą lokalizacją do realizacji inicjatyw kulturalnych i cyklicznych zajęć. Jako miejsce często rozumiane są także instytucje, które posiadają otwartą na społeczność siedzibę – je także tu omówimy.

Poniżej prezentujemy informację o tych punktach.

Świetlice i filie domów kultury - działają w zróżnicowany sposób. Domy Kultury (Dachnow i Stary Lubliniec) mają docelowo zapewniać własną ofertę zajęć (będzie ona stopniowo budowana po ustaniu obostrzeń epidemicznych). W obu filiach realizowano już liczne zajęcia dla dzieci czy spotkania dla dorosłych, które obecnie są wspomniane z sentymentem i tęsknotą. Obie placówki sąsiadują z Gminną Biblioteką i z chęcią z nią współpracują. Świetlice działają w formie określonych w czasie dyżurów oraz wypożyczania klucza. Sposoby funkcjonowania są zróżnicowane podobnie jak różna jest charakterystyka i potrzeby poszczególnych miejscowości.

Dom Kultury w Dachnowie

Dla mieszkańców świetlice są przede wszystkim miejscem spotkań, zarówno aktywności w zajęciach, czy wspólnego świętowania (np. Dnia Dziecka, Dnia Kobiet) ale też po prostu możliwością przyjsicia, by napić się herbaty i porozmawiać.

Jednocześnie świetlice w niektórych, mniejszych miejscowościach, zmagają się z problemem braku dzieci - odbiorców zajęć, czasem też małego wsparcia i zaangażowania mieszkańców oraz niedoinwestowaniem samej placówki (brak np. materiałów plastycznych).

Centrum Kultury i Sportu - miejsce domyślnie kojarzone z kulturą i różnego rodzaju wydarzeniami, wsparciem dla Kół Gospodyń Wiejskich i seniorów, licznymi realizowanymi projektami, np. 4 Pory Roku, Festiwal Smaków oraz Rock Festiwalem (obecnie Festiwalem CieszFanów), a także wydarzeniami sportowymi, jak Cieszanowska Dycha im. Wojtka Pałczyńskiego. Młodszy wspominają z tęsknotą Kawiarenkę, miejsce na terenie CKIS, w którym mogli się spotykać i spędzać razem czas. Została ona zamknięta ze względu na pandemię. CKIS ściąga do siebie aktywną młodzież - wolontariuszy wspierających różne akcje, a także osoby zaczynające w ostatnich miesiącach realizować własne, oddolne akcje np. Dzień Dziecka czy CieszParty. Silną grupą są też osoby uczące się gry na instrumentach (pianino, gitara). Część z nich ma nadzieję stworzyć własny zespół. Oprócz gry na instrumentach w CKIS można było wziąć udział w warsztatach wokalnych. W ten sposób kultywowane są muzyczne tradycje Cieszanowa. CKiS współpracuje z różnymi instytucjami bibliotekami, klubami seniora.

Dom kultury, ponieważ dzieję się tam spora część kultury, mam też styczność z innymi artystami.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Miejska Biblioteka Publiczna w Cieszanowie i jej filie - są bardzo lubiane przez mieszkańców, chętnie odwiedzane zwłaszcza przez najmłodszych czy przez seniorów i seniorki, ale nie tylko. Pracownicy i pracowniczki Biblioteki są osobami pełnymi pomysłów, co widać w działaniach placówki i na jej Facebook'u. Biblioteki oferują warsztaty i zajęcia, z których korzystano, oczywiście do nadejścia pandemii. W czasie obostrzeń biblioteka w Cieszanowie starała się wyjść do mieszkańców i mieszkanki działaniami w internecie np. poprzez czytanie performatywne (np. z przebranymi seniorami czytano i nagrywano „Fircyk w Zalotach”), a obecnie planuje wydarzenia w przestrzeni

miasteczka. W ostatnich dniach miał miejsce finał IV Ogólnopolskiego Konkursu Poetyckiego Bez-Kresy. W bibliotece kiedyś z młodzieżą podejmowano dużo działań teatralnych. Obecnie biblioteka zbiera misie i wspomnienia związane z zakładem zabawek z Cieszanowa.

Zrobiliśmy czytanie performatywne "Fircyk w zalotach" Franciszka Zabłockiego. Czytali seniorzy przebrani w stroje. To było dla nich ważne, te przebrania, jak i to, że wirtualnie. Seniorzy bardzo wczuli się w czytanie.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Sama mieszkam tyle lat i nie wiedziałam, że tyle mieszkańców z gminy pracowało w tym zakładzie. Mają pamiątki, zabawki gdzieś leżące na strychu. I cieszą się jak pytamy ich jak to kiedyś robiło się zabawki. Dziękuję się wspomnieniami.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Miś z cieszanowskiej fabryki

Przy bibliotece w Cieszanowie istnieje również Pracownia Orange, która realizowała m.in. zajęcia z robotyki oraz udostępnia komputery. Do placówki zaprasza też Bajkolandia czyli zaaranżowana przestrzeń dla maluchów. Lubiane są też spotkania Dyskusyjnego Klubu Książki.

MBP wydaje również popularny wśród mieszkańców i mieszkank biuletyn "Nad Brusienką. Miesięcznik miasta i gminy Cieszanów".

Biblioteki w Dachnowie i Lublińcu aktywnie współpracują z filiami Domu Kultury, realizują wspólne projekty i wydarzenia. Dachnowska placówka współpracuje także z lokalnym przedszkolem.

Mieszkańcy i mieszkanki podkreślają także codzienne wsparcie pracownic biblioteki w doborze lektury. Istnieje również filia w Nowym Siole, natomiast obecnie ma ona siedzibę w Cieszanowie.

Szkoły i przedszkola – ośrodki skupiające lokalną społeczność, aktywne i współpracujące z pozostałymi organizacjami. Szkoła Podstawowa w Cieszanowie realizowała własne projekty międzynarodowe, zajęcia dodatkowe teatralne i wolontariackie. Placówka ściśle współpracuje z CKIS, z grupami seniorów, organizuje też Gminny Dzień Babci i Dziadka oraz włącza się w wiele akcji charytatywnych.

Park w Cieszanowie - miejsce centralne, lubiane przez mieszkańców i mieszkanki nie tylko Cieszanowa, ale innych miejscowości. Tutaj spotykają się ludzie różnych pokoleń, realizuje się koncerty czy akcje takie, jak ubieranie elementów parku w ozdoby robione na drutach (w ramach Światowego Dnia Dziergania). Jednocześnie wiele osób wskazuje kolejne potrzeby i możliwości wobec Parku - proponują między innymi stałe dyskoteki "pod chmurką", w parku, wzbogacenie go o wiatę będącą dobrym miejscem do spotkań także w niepogodę czy też realizację koncertów z różną muzyką.

Park w Cieszanowie jest w centralnym miejscu. Ludzie tu przyjdą z ciekawości różnymi rzeczami np. happeningami czy posłuchaniem muzyki. Tak niezobowiązująco. Tego teraz potrzebują, żeby wyjść z domu.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Po nagraniu czytania performatywnego przeszliśmy z seniorami w tych strojach przez park. Ludzie byli z ciekawości co to się dzieje. To było miłe dla nas i dla innych.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Ponadto w Cieszanowie wspomniano **kąpielisko Wędrowiec** (kojarzone również z Rock Festiwalem), **stadion i amfiteatr** jako miejsca lubiane zwłaszcza przez młodzież - przestrzenie, gdzie można się spokojnie spotkać, posiedzieć, czasem poimprezować. Starsi uczestnicy badań wskazują, że zarówno stadion, jak i amfiteatr są obecnie w kiepskiej kondycji i wymagają remontów. Jako miejsce w okolicy warto spotkać się przy ognisku wymieniano tzw. Żarek. We wspomnieniach obecnych dorosłych przywoływano także jako miejsce młodzieżowych imprez, tzw. ruinki, pozostałości dworku zlokalizowane przy drodze z Cieszanowa do Nowego Sioła.

Nie mam swojego ulubionego miejsca w gminie. Jeżeli jednak mam spędzać czas ze znajomymi to zdecydowanie jest to amfiteatr oraz boiska sportowe, ze względu na fakt, że w tych miejscach można spokojnie usiąść i porozmawiać, pograć w karty lub uprawiać sport.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

W zimie chodzimy morsować na kąpielisko, ale nie te główne (bo ta spuszczana jest woda w zimie), tylko na ten bliski staw. W walentynki to panowie wyrąbali nawet serce w lodzie.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Miejszem lubianym przez młodzież jest również skate park i nowy skwer.

Skate park, jedyne miejsce na którym jest i tak mało miejsca i mało atrakcji na którym można czas spędzić.

Nowy skate park obok tego placu ze ścianą wspinaczkową blisko ronda (duży) z większym wyposażeniem także na deskorolki np. bowl.

W **Dachnowie** jako ważne miejsca wskazywano cerkiew, park i szkołę. Miejszem spotkań nieformalnych jest też dachnowski sklep. W tej samej miejscowości lubiany jest także orlik na którym prowadzone są zajęcia dla dzieci i rozgrywki.

W **Nowym Siole** wymieniano stary park i dworek.

Gorajec wskazywano jako miejsce o wyjątkowej, pozytywnej atmosferze, miejscowość miłych ludzi. Zdaniem uczestników badań w Gorajcu warto zobaczyć cerkiew oraz Kapliczkę na wodzie; wyróżnikiem miejscowości jest też coroczny festiwal Folkowisko i sam Chutor Gorajec.

W **Żukowie i Kowalówce** jako miejsce przyjazne mieszkańcom wskazano także szkołę, przedszkole. Tam również lokalna społeczność mogła się spotykać i realizować większe wydarzenia np. Sylwestra. Ciekawostką jest fakt zmiany granic miejscowości przez co szkoła najpierw zlokalizowana była w Żukowie, a obecnie w Kowalówce.

W **Załużu** warto odwiedzić mini zoo.

Z kolei w **Żukowie** istnieje niepisane muzeum stworzone przez jednego z mieszkańców, który kolekcjonuje stare narzędzia rolnicze i inne artefakty. Dla niego to hobby i pasja, którą chętnie dzieli się z innymi, zapraszając w odwiedziny np. uczniów i uczennice.

Uczestnicy spotkań wskazywali jako warte odwiedzenia również muzeum w Lubaczowie. Jest, co prawda, poza gminą, ale w swych zbiorach ma dzieła ludowych twórców również z Cieszanowa.

Miejsca związane z historią

Ważne miejsca dla mieszkańców to przede wszystkim te które mają w sobie pamięć dawnych lat, nie tylko ze względów historycznych, ale i sentymentalnych.

Niektóre przestrzenie przypominają dawną, niekiedy trudną historię, inne wzbudzają zachwyt pięknem architektury. Historia i jej wymiar wielokulturowy przyciąga turystów, jak i osoby z różnych stron świata w poszukiwaniu swoich dawnych korzeni.

Mieszkańcy i mieszkanki gminy Cieszanów opowiadając o ważnych miejscach związanych z historią wspominają o danych miejscach (dodatkowe informacje są uzupełnione poprzez analizę danych, które obrazują dane miejsce):

Cerkwie - podróżując przez gminę w różnych jej częściach widoczne są okazałe świątynie. Szlak dawnych cerkwi (przede wszystkim drewnianych) jest jedną z ważnych atrakcji turystycznych. Mieszkańcy są dumni z tego, że mają je w swoim regionie, szczególnie, że z wielu z nich obecnie korzystają. Rzadko wymieniają którąś z cerkwi w szczególności, zazwyczaj po prostu mówią o tym, że jest wiele w ich gminie. Zapytani o najpiękniejsze, z uśmiechem odpowiadają, że te we własnej miejscowości.

Dawne cerkwie to:

- Cerkiew grekokatolicka pw. św. Jerzego w Cieszanowie (z 1900 roku). Obecnie jest odnowiona i powstało tam Centrum Koncertowo-Wystawiennicze wraz z barwną polichromią autorstwa Grzegorza Kuźniewicza – przedwojennego rzeźbiarza.
- Dawna grekokatolicka cerkiew pw. Narodzenia NMP w Gorajcu, jedna z najstarszych cerkwi w Polsce z 1586 r., obecnie rzymskokatolicka kaplica.

- Cerkiew św. Eliasza w Nowym Siole. Cerkiew wzniesiona przy udziale miejscowych właścicieli ziemskich w 1907 r. Obecnie kościół parafialny.
- Greckokatolicka drewniana świątynia pw. Podwyższenia Krzyża Świętego z 1864 r. W Dachnowie. Cerkiew zbudowana została w 1929, w miejscu starszej, drewnianej cerkwi z 1735 roku.
- Cerkiew Przemienienia Pańskiego w Nowym Lublińcu. Wzniesiona na początku XIX wieku dla uczczenia 60. rocznicy panowania cesarza Franciszka Józefa II. Nowy Lubliniec. Obecnie kościół parafialny.
- Dawna cerkiew p.w. Narodzenia NMP z 1912 roku, obecnie kościół rzymskokatolicki w Niemstowie. Obecnie kościół parafialny.
- Cerkiew Opieki Najświętszej Marii Panny w Chotylubiu – drewniana cerkiew greckokatolicka z 1888.
- Cerkiew pod wezwaniem Narodzenia Przenajświętszej Bogurodzicy w Kowalówce – dawna cerkiew greckokatolicka, wzniesiona w 1767 we wsi Kowalówka. Cerkiew obecnie pełni rolę kaplicy rzymsko – katolickiej.

Synagoga - odnowiona synagoga z końca XIX w. w Cieszanowie; obecnie zajmuje Dom Dziennego Pobytu Seniorów. Co roku przyjeżdżają wycieczki osób wyznania żydowskiego, by ją zwiedzić i pomodlić się w miejscu życia przodków. Po wojnie przez lata synagoga pełniła funkcję magazynu, ale w ostatnich latach została gruntownie wyremontowana. Mieszkańcy wspominają to miejsce jako przestrzeń obecnych działań seniorów, mówią o wycieczkach ortodoksyjnych Żydów i ich zwyczajach, niektórzy mają sentyment do budynku z czasów przed remontem - jako bardziej malowniczego. Synagoga jest jedynym zachowanym symbolem cieszanowskiej społeczności żydowskiej. Dzięki dbałości o dobre relacje, trwa współpraca z potomkami dawnych mieszkańców gminy, a obecni jej obywatele mają okazję poznawać historię i zwyczaje swoich dawnych sąsiadów.

Kościół - mieszkańcy wspominają Kościół parafialny p. w. św. Wojciecha w Cieszanowie z 1800 r. (przebudowany w 1889 r.). Cerkwie pełnią obecnie funkcję kościołów obrządku rzymsko-katolickich.

Cmentarze. Wspominate są dawne cmentarze, które noszą w sobie pamięć dawnych mieszkańców różnych wyznań. Uczestnicy badań z reguły nie wskazują konkretnie miejsc, ale opowiadają, że w czasie spacerów chętnie odwiedzają te tajemnicze miejsca. Zwracają uwagę na wykonanie krzyży z bruśnieńskiego kamienia. Przykładowe miejsca pochówku:

- dawny cmentarz greckokatolicki w Gorajcu z XIX i XX w.;
- cmentarz z najstarszymi nagrobkami w formie krzyży kamiennych, pochodzącymi prawdopodobnie z przełomu XVII i XVIII w (znajdują się tu rzeźbiarskie nagrobki Rojowskich z XIX w. oraz mogiły powstańców listopadowych i styczniowych) w Cieszanowie;
- cmentarz z licznymi krzyżami bruśnieńskimi oraz charakterystycznymi obeliskami – nagrobkami rodziny Zarzyckich, dawnych właścicieli wsi w Chotylub;
- kirkut żydowski w Cieszanowie, który został zniszczony (z macew zrobiono drogę). W latach 90. XX wieku na miejscu dawnego cmentarza żydowskiego zbudowano dla cadyka Symchę Isachara Bera Halberstama współczesny ohel (grobowiec).

Kapliczki/krzyże. Krzyże i kapliczki są jednym z ulubionych miejsc spotykanych na spacerach przez mieszkańców. Znajdują się w urokliwych miejscach, a każde z nich ma za sobą interesującą historię. Na spotkaniach nie usłyszeliśmy wiele o tych historiach, co w połączeniu z zamięłowaniem do rajdów i spacerów pozwala wnioskować, że jest to potencjał do wykorzystania w projektach kulturalnych i historycznych.

- Kapliczka z XIX w. z fundacji Brunickich nad wodą/potokiem Łówczanka (zwana także "na łąkach"). Dzieciom miała objawić się Matka Boska, stąd do kapliczki pielgrzymuje się w sierpniu, kiedy odprawiana jest msza odpustowa.
- Kapliczka z późnobarokową rzeźbą św. Jana Nepomucena (w pobliżu pałacu w Niemstowie).
- Kapliczka domkowa w Niemstowie z 1842 r., w której znajduje się rzeźba św. Floriana.
- Krzyże w Gorajcu np. pańszczyźniany. Jest to pamiątka z 1848 r., czyli zniesienia pańszczyzny.
- Krzyż upamiętniający "szczęśliwy powrót z Jameryki" Michała Drzewieckiego w 1899 roku w Gorajcu.
- Krzyż z Kogutem w Wielkim Lesie koło Nowego Sioła.
- Na polu w dawnym Nowym Folwarku (obecnie Czereśnie) kiedyś mieściło się lotnisko polowe, a do dziś zachował się kamień nagrobny oraz krzyż upamiętniający symboliczną mogiłę lotnika austriackiego pochodzenia Hptm. Oskara Rosmana.

Dwory. Innymi historycznymi miejscami, które są w pamięci mieszkańców są dwory związane z dawnymi właścicielami ziemskimi. Wspomniane są niektóre rody, zapomniane miejsca, jak i fakt, że dworskie ziemie po II wojnie światowej stały częścią PRG-ów.

- Pozostałości dworu Brunickich i Wattmannów w Gorajcu. W XVI-XVIII w. Gorajec (Pierwotne nazwy Gorajca to Nahorajec i Horajec) był wsią królewską po sprzedaży w roku 1821 znalazł się w posiadaniu baronów Brunickich, a od początku XX w. stanowił własność Wattmannów.
- Z gruntownie przebudowanego dworu obronnego w Nowym Siole zachowany jest tylko parter oraz fragmenty piwnic sklepienie tzw. „kapą czeską” z XVIII wieku (spalony w 1945). Przy zachodnim boku pałacu założono w XIX w. ogród krajobrazowy z rzadkimi gatunkami drzew - zachowały się nasadzenia sosny wejmutki, rośnie tu również surmia, kasztanowiec czerwony, orzech czarny i szary, kilka odmian lip. Ostatnimi właścicielami byli Gnoińscy.
- Pozostałości założen ogrodowych i parkowych z XIX w. na miejscu chotyłubskiego dworu (m.in. majątek rodziny Zarzyckich) oraz folwark Babczyn (obecnie leśniczówka).¹
- W Niemstowie mieści się dawny pałac rodziny Avenariusów – miał pełnić funkcje mieszkalne i reprezentacyjne. W 1937 rozpoczęto budowę, a w 1945 roku pałac został częściowo zniszczony. W ostatnich latach obiekt został wyremontowany i zamieniony w Niepubliczny Zakład Opiekuńczo – Lecznicy. Na terenie znajduje się aleja grabowa.

Dawne życie miasta. Miasto Cieszanów ma swoje ulubione miejsca mieszkańców gminy. Wspomniana jest historia miasta, a szczególnie jego wielokulturowy wymiar. Poniższe informacje nie były jednak wymieniane przez mieszkańców za wyjątkiem historii fabryki zabawek, która stała się kanwą jednego z pomysłów na inicjatywę oraz budynków przylegających do Parku.

- Lokacja miasta Cieszanów odbyła się 1590 na gruntach Nowego Sioła wydana na prośbę Stanisława Cieszanowskiego. Od XVII w. działali tu liczni szewcy i tkacze, kowale, bednarze, słodownicy, piekarze. Funkcjonował tu: młyn, browar oraz od 1593 roku piarnia, następnie w XVIII w. założono cegielnię, a na początku XX w. czynne były także tartak i gorzelnia.
- Tradycyjna zabudowa małomiasteczkowa w Cieszanowie, budynki mieszkalne, zarówno drewniane, jak i murowane, posiadają charakterystyczne zdobnictwo.

¹ <https://roztocze.poludniowe.com/chotylub/>

- Dawna fabryka zabawek w Cieszanowie. Produkowane tu misie zbiera Biblioteka, swój eksponat ma również Dzienny Dom Pobytu Seniora. Oprócz historii interesujący jest również budynek dawnej fabryki - pierwotnie mieścił się w nim Ukraiński dom Ludowy "Proświta". Budynek jako jeden z nielicznych ocalał w trakcie podpaień w 1944 roku. Po wojnie działała tam właśnie Wytwórnia Zabawek Miękkich tzw. Misie.

Budynek fabryki zabawek

Dawne życie wsi. Na spotkaniach mieszkańcy opowiadali o życiu na wsi teraz i kiedyś. Wspomniano również o historii PGR-ów i znaczenie ich dla gminy Cieszanów.

Na terenie gminy, w czasach PRL, utworzone zostały Państwowe Gospodarstwa Rolne (PGR), które ulokowana na dawnych majątkach ziemskich (w Chotylubiu na bazie majątku Zarzyckich), w Nowym Siole na bazie majątku Gnoińskich, w Niemstowie na bazie majątku Avenariusów, w Starym Lublińcu i Nowym Lublińcu oba na bazie majątku Parnasów. Powstawały nowe budynki mieszkalne (baraki, czworaki, bloki), a następnie zaczęły tworzyć one osiedla, które przyciągały osoby za pracą z różnych stron Polski. PGR działały do początku lat 90 tych, co miało wpływ na wzrost bezrobocia w regionie. Obecnie powstał szlak pozostałości dawnych PGR-ów w ramach projektu "Cztery Pory Roku" i gmina stara się o zachowanie pamięci o gospodarstwach. Na spotkaniach również wspomniano o PGR, podkreślano ich wpływ na lokalną społeczność, fakt, że sprowadzono do nich ludzi z całej Polski, która nieraz miała większe przywileje, co stanowiło wyzwanie dla lokalnej integracji. Obecnie pamięć PGR powoli zanika, na dawnych osiedlach, podobnie jak w innych miejscowościach gminy, obserwuje się spadek ilości mieszkańców. Choć wspomnień usłyszeliśmy niewiele to warto jednak zacytować anegdotę o tym, że PGR handlowały z Włochami ale niestety kontakty biznesowe ustały po historycznym zwycięstwie polskich piłkarzy nad reprezentacją Włoch.

Jeśli chodzi o lokalne tradycje rolnicze praktykowane niezależnie od gospodarstw państwowych warto tu przywołać:

- Na polach uprawiano: tytoń, w gminie były również plantacje wikliny.
- We wsiach oprócz rolnictwa działały również inne zawodowe aktywności. W Chotylubiu młyn, karczma, folwarki w tym jeden z mleczarnią, gospodarka stawowa; w Gorajcu funkcjonował młyn, stawy hodowlane, a na początku XVIII w. pracowali tu liczni gonciarze. W Nowym Siole w XIX w. czynne były dwie karczmy, przy folwarku działała gorzelnia i browar, a na początku XX w. funkcjonowały tartak i młyn wodny. W Niemstowie znajdowała się stadnina koni pełnej i półkrwi angielski.
- Wspominano o powstałym Słowniku gwary cieszanowskiej Janiny Szajowskiej (naleciałościami z języka ukraińskiego i jako pozostałość po zaborze austriackim - niemieckiego).²

Miejsca pamięci. Mieszkańcy i mieszkanki wspominali nieraz miejsca pamięci związane z trudnymi wydarzeniami, które wydarzyły się na terenie gminy. W tych miejscach odbywają się różne uroczystości. Miejsca wspomniane przez mieszkańców i mieszkanki:

- Pomnik upamiętniający bitwę w 1863 roku w Kobylance.
- Pomnik poświęcony mieszkańcom miasta i gminy Cieszanów poległym i pomordowanym w latach 1939 – 1947 w Cieszanowie.
- Pomnik ku czci niepodległości państwa Polskiego w Dachnowie.
- Pomnik pomordowanych mieszkańców wsi Rudka.
- Pomnik upamiętniający króla Jana III Sobieskiego w Cieszanowie. Obelisk ufundowany został w 1883 r.
- Krzyż katyński w Cieszanowie.

Miejsca związane z umocnieniami obronnymi. Spacer w odnajdywaniu dawnych umocnień (sowiecko – niemieckiej linii demarkacyjnej z 1939 r., linia Mołotowa z 1940-41) to jedne z ulubionych tras mieszkańców gminy. Fragmenty zrobionych wtedy nasypów do dziś zostały na polach. Na terenie Cieszanowa, Chotylubia, Dąbrówki, Nowego Sioła i Dachnowa rozlokowane są rosyjskie bunkry i schrony bojowe.

Legendy. O legendach związanych z gminą Cieszanów mieszkańcy nie wspominali na spotkaniach. W źródłach można jednak znaleźć parę legend i historii nawiązujących do różnych wydarzeń związanych z osobami z gminy. Legendy stanowią ogromny potencjał do przyszłych działań kulturalnych, np. inscenizacji czy gier terenowych.

- Legenda o Wilczych Jamach z Niemstowa
- Krzyż pańszczyźniany. pochowane są pod nim kajdany schowane w trumnie, a na nim znajdują się napisy po ukraińsku, z których najważniejszy brzmi "wolność"
- legenda o drewnianym krzyżu z kogutem
- legenda o białej kozie
- legenda o właścicielu Nowego Sioła.³

² <http://www.ckis.cieszanow.iap.pl/pl/28394/60157/SLOW>

³ <http://img.iap.pl/s/937/208121/Edytor/File/publikacja.pdf>

Przyroda i rekreacja

Przyroda dla mieszkańców i mieszkańek gminy ma wyjątkowe znaczenie. Łączy się przede wszystkim z rekreacją i historią. W rozmowach poświęcano wiele uwagi różnym formom wypoczynku na łonie natury - spacerzy, rajdy, jeżdżenie na rowerze, morosowanie czy chodzenie z kijkami (nordic-walking). Niektórzy korzystają z tych wytyczonych szlaków rowerowych, do nordic walking czy też nowych, powstałych w ramach projektu 4 pory roku. Wiele osób ma jednak swoje własne drogi i swoje ulubione miejsca. Warto zaznaczyć, że także szlaki powstałe w ramach 4 pór roku są wynikiem konkursu.

Podkreślano również związek przyrody z historią - okoliczne lasy i pola skrywają wciąż wiele tajemniczych miejsc, budzących wyobraźnię, tak jak np. liczne bunkry. Otoczenie jest też bogate w przydrożne kapliczki i krzyże - również one mogą wytyczyć swój szlak w terenie gminy.

Las i łąki - lubię obcowanie z naturą.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Tak dominujące w otoczeniu piękno przyrody sprawia, że społeczność wiąże z nią swoje pasje. Mieszkańcy i mieszkanki interesują się też kwiatami, ziołami i uprawą ekologiczną, permakulturą. Chętnie dzielą się tymi pasjami, wymieniają sadzonkami, prowadzą warsztaty. Bardzo silne również jest środowisko wędkarskie. Znajdziemy również osoby pasjonujące się fotografią przyrodniczą.

Czy przyroda jest ważna dla mieszkańców? Tak, każdy lubi kwiaty. Tak, koniecznie. W Gorajcu są wyprawy do lasu z Zielarzem - powinno być w okolicy, nawet jakby trzeba było do Cieszanowa dojechać.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Przyroda w gminie wiąże się też nieodłącznie z historią - znaleźć można zarówno bunkry, jak też ślady po nieistniejących już wsiach.

Miejsca do odkrycia, były wsie ukraińskie, które widać tylko po zdziczałych jabłoniach.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Niektóre ważne przyrodniczo miejsca wymieniano z nazwy, jest to jednak tylko część spośród wielkiego bogactwa:

- lasy w okolicach Dachnowa - Las Dachnowski, Drugi Las,
- ścieżka rowerowa z Dachnowa do Cieszanowa,
- zalew w Cieszanowie,
- zalew Lubliniecki, utworzony na rzece Wirowej (dopływ Tanwi), niegdyś wykorzystywany rekreacyjnie (kąpielisko, rowery wodne), obecnie nieco zaniedbany ale bardzo chętnie odwiedzany przez wędkarzy,
- zalew w Rudzie Różanieckiej (już poza gminą),
- Szumy na Tanwi (już poza gminą),
- szlaki rowerowe, w tym Green Velo,

- szlaki 4 Pory Roku (szlak Roberta Korzeniowskiego, szlak PGR, szlak obserwacji ptaków oraz szlak grzybiarzy),
- rzeki i potoki.

Aktywne organizacje i grupy

Gmina Cieszanów obfituje w aktywne grupy mieszkańców i mieszkank. Ich energia, potencjał i pomysły są ogromnym zasobem i skarbem, z którego warto korzystać w działalności nie tylko kulturalnej.

Aktywność grup i organizacji w czasie pandemii została znacznie ograniczona. Część z utęsknieniem czeka na możliwość powrotu do działania, część będzie potrzebowała wsparcia i zachęty. Pandemia i choroba dotknęły także społeczność gminy, wiele osób czuje się gorzej, doskwierają im problemy zdrowotne czy też obawa przed zachorowaniem. Wiele osób po prostu odwykło od aktywności i uczestnictwa w wydarzeniach. Budzenie społeczności do dawnej aktywności będzie wymagało czasu, zachęty i cykliczności działań a grupy i organizacje, które mają duże tradycje działalności mogą być w tym wsparciem.

To tak działa. Samemu trudno nagle coś zrobić, ale jak powstaje grupa to już wtedy łatwiej się do różnych akcji włączać np. sprzątanie rzek. Wspólna aktywność fizyczna jak wspólne bieganie, morsowanie, potem rajdy, wyjazdy pozwala potem wejść w różne rzeczy. W grupie różniej.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

W świetle zrealizowanych spotkań najbardziej aktywne wydają się być trzy grupy - seniorzy i seniorki (zrzeszeni w różnych organizacjach), koła gospodyń wiejskich, grupy osób aktywnych fizycznie oraz młodzież spotykająca się w CKIS, współpracująca przy festiwalu, organizująca swoje inicjatywy.

Poniżej prezentujemy organizacje, instytucje i grupy, jakie były wymieniane w ankiecie i podczas rozmów oraz spotkań:

Dom Dziennego Pobytu Seniorów w Cieszanowie - skupia aktywnych i utalentowanych seniorów i seniorki. Podkreślana jest świetna kadra pracująca w Domu i realizująca wiele wspólnych pomysłów i inicjatyw. Jedną z ostatnich było ubranie cieszanowskiego rynku w ozdoby robione na drutach (tzw. yarn bombing z okazji Światowego Dnia Dziergania), inną spakowanie kapsuły czasu, która zostanie otwarta w 2043 roku (Cieszanowska Kapsuła Czasu). Dom Seniora i jego uczestnicy z chęcią włączają się w różne akcje, współpracują z organizacjami czy też instytucjami.

Dom opieki seniorów, tam byłam u tych ludzi, mąż też seniorów wziął na rozgrywki. Jest świetna atmosfera, ciepło przyjmują, bardzo fajna pani prowadzi ten dom, pomysłowo. Tu (Dachnów) przyjeżdżali, były rozgrywki, spotkanie z przedszkolakami.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Oprócz Domu Seniora w Cieszanowie, starsi mieszkańcy i mieszkanki gminy spotykają się także w Dziennym Domu "Senior+" w Chotylubiu.

Synagoga w Cieszanowie

Seniorzy i seniorki zrzeszają się także w **Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów**. Robili dotychczas opłatek, ostatki, dzień kobiet a także wyjazdy, pielgrzymki i spotkania integracyjne. Na co dzień emeryci i emerytki spotykają się w Domu Kultury brakuje im jednak przestrzeni, w której mogliby swobodnie (nie przeszkadzając nikomu w pracy) pośpiewać.

Jeszcze jedną organizacją o profilu seniorskim są cieszanowskie **Seniorki z wigorem**. Organizują wyjazdy, biorą udział w lokalnych wydarzeniach a także robią palmy i wieńce dożynkowe.

Wśród mieszkańców i mieszkank gminy wiele osób należy do **Stowarzyszenia Twórców Ludowych**. Swój dorobek prezentują własnych stronach www czy na Facebooku a także na okolicznych festiwalach czy jarmarkach. Chętnie skorzystaliby z okazji, by pokazać swoje talenty częściej i w różnych miejscach gminy, a także by przekazywać umiejętności młodszemu pokoleniu (wielu twórców już z resztą realizowało projekty z młodzieżą).

Koła Gospodyń Wiejskich są aktywne w gminie od wielu lat. Pierwsze koła na tym terenie powstały w okresie międzywojennym i zostały zarejestrowane w 1938 roku. Zrzeszone są w Gminnym Stowarzyszeniu Kół Gospodyń w Cieszanowie. Każde Koło ma swoją specyfikę działania i różną ilość aktywnych członkiń. Łączy je pasja do gotowania, chęć pomagania, zamiłowanie do wyjazdów. Część z KGW dorabia na potrzeby organizacji gotując dla gości festiwali odbywających się w gminie. Oczywiście członkinie kół szykują także wieńce dożynkowe (z dumą opowiadają o różnych kształtach wieńców, np. kapliczki, zagrody, krzyże). Organizują i współorganizują różne wydarzenia np. Dzień Dziecka (nauczyciele w szkole wymyślali zabawy, a Panie z KGW przyrządzać smakołyki). Jedną z potraw regionalnych o które dbają koła są pierogi pieczone z kaszą i pieczarkami oraz korowaje weselne.

Panie z Nowego Sioła są opisywane jako prężnie działające, oprócz gotowania zajmują się uprawą kwiatów i robótkami ręcznymi.

Panie ze Starego Lublińca oprócz udziału w świętach, pieczenia i gotowania robią także w swojej miejscowości święto pieczonego ziemniaka. Z kolei w Folwarkach panie szykują co roku wydarzenie z okazji Nocy Świętojańskiej. Panie z Nowego Lublińca piekły pączki w ramach akcji charytatywnej dla Olusia, organizują także kiermasze wielkanocne. W Żukowie i Kowalówce koła są aktywne i wspólnie z OSP realizują lokalne święta. KGW z Niemstowa pochwalić się może talentami aktorskimi (panie realizowały skecze) oraz robieniem bram weselnych. Panie z Dachnowa specjalizują się w przepisie

na maczki z gęsi i pierogi pieczone natomiast panie Cieszanowa - w pierogach ruskich oraz z kasza i miętą. Koło z Dąbrówki ma na koncie realizację lokalnych wydarzeń sąsiedzkich.

To tylko część z talentów, jakie mają koła gospodyń wiejskich. Łącznie stowarzyszonych jest 14 i każde z nich ma swoją domenę działania i olbrzymi potencjał. Panie z Koł wspominają wspólne co roczne spotkania. Warto więc z niego czerpać, ale też wspierać i włączać do współpracy przy różnych projektach. tym bardziej, że panie mają zarówno chęć, jak i doświadczenie pracy z dziećmi i młodzieżą.

Ochotnicza Straż Pożarna również jest wskazywana przez mieszkańców i mieszkanki jako ważna organizacja. Szczególnie chwalą aktywność swoich strażaków mieszkańcy Kowalówki i Żukowa. Inne lokalizacje OSP to: Cieszanów (jedna z najstarszych w Polsce OSP, powstała w 1870r.), Niemstów, Dachnów, Nowe Sioło, Chotyłub, Nowy Lubliniec i Folwarki (w której aktywna jest szczególnie młodzież). Obecnie remontowana jest remiza w Niemstowie, która w przyszłości będzie sąsiadowała z kręgielnią.

Jak mówią mieszkańcy i mieszkanki w każdej miejscowości jest albo **kapela/zespół**, albo potencjał, by ją stworzyć. Opowiadając o lokalnych wydarzeniach i wspólnym świętowaniu uczestnicy badań nieraz mówili o osobach, które przygrywają do tańca. Znajdą się też osoby z talentem do tworzenia przyspiewek. Muzyka żyje w społeczności, wraz z nią śpiew. W gminie istnieją więc oczywiście i zespoły. Wspominano o kapeli Szwagrów w Niemstowie i o planach reaktywacji orkiestry dętej w gminie. Zgodnie z informacjami znalezionymi w internecie do tej listy należy dodać zespół Tulia, kapelę „Nad Brusienką” oraz kapelę „Pawlaki” z Cieszanowa.⁴

Znanym powszechnie zespołem są **Niezapominajki**. Panie od lat prezentują się na wielu uroczystościach i przeglądach w gminie i poza nią. Zasłynęły zaśpiewaniem coveru utworu Satisfaction zespołu Rolling Stones i ugotowaniem dla gwiazd najlepszych lokalnych pierogów. Panie chętnie prowadzą również zajęcia dla dzieci. Teraz czekają na okazję do występów.

Stowarzyszenie Pszczelarzy Ziemi Lubaczowskiej „Eko-Barć” zrzesza między innymi osoby z gminy Cieszanów i również było wskazywane przez mieszkańców jako aktywna organizacja.

Ważna i aktywną grupą jest też **młodzież** skupiona przy Centrum Kultury i Sportu. Osoby te mają ogromny potencjał i wsparcie, którego potrzebują ze strony kadry CKIS. Część z nich wspiera festiwale jako wolontariusze, inne związane są z finałami Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Młodzież przyciąga do CKIS także muzyka, możliwość uczenia się gry na instrumentach i marzenia o stworzeniu zespołu. W ostatnich miesiącach młodzież skupiona przy Centrum zainicjowała też kilka oddolnych wydarzeń, np. koncert na rynku czy świętowanie dnia dziecka na kąpielisku Wędrowiec. Jak wskazują ich rówieśnicy wyjątkowe w tej sytuacji jest to, że młodzież przyszła z pomysłami i otrzymała przestrzeń do ich realizacji, wsparcie i poczucie bezpieczeństwa. Obecnie grupa aktywnych osób krystalizuje się, na bieżąco uczy i rozwija. Jednocześnie już widać efekty współpracy - zrealizowane wydarzenia i ich sukces. Cenne jest to, że pozwolono młodym ludziom zrobić takie wydarzenia, w jakich sami chcieliby wziąć udział. Zaufano im i pozwolono działać, podobnie jak w przypadku wsparcia wolontariuszy przy organizacji CieszFanów Festiwalu. Ekipa CKIS daje potrzebną pomoc, motywuje i zaraża entuzjazmem, co daje siłę do działania. Jest to kierunek, który należy podtrzymać i rozwijać.

Widać, że zaczyna się dziać coraz więcej, właśnie szczególnie dla młodych i to szczególnie ważne żeby tych najmłodszych aktywizować. (...) Oni najbardziej odczuli pandemię, dobre jest tworzenie bezpiecznego środowiska dla osób poniżej 18 rż. Imprezy okolicznościowe oddane są

⁴ http://www.ckis.cieszanow.iap.pl/pl/97234/0/Kapela_Podworkowa_Pawlaki.html

w ręce osób które same chciałyby przyjść i uczestniczyć. Wiedzą co robić, np. dzień dziecka i widać efekt.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Podoba mi się bardzo w jakim kierunku to idzie (aktywność młodzieży w CKIS), jest super zaangażowana ekipa, która jest na górze i nad tym czuwa.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Aktywnym środowiskiem są wędkarze zrzeszeni w Sekcji Wędkarskiej "Deszczownia" ze Starego Lublińca (na wiosnę zajęli się sprzątnięciem lokalnych rzek), a także cieszanowscy maratończycy i biegacze oraz osoby morsujące i krwiodawcy. Z kolei Grupa Turystyczne Roztocze co roku organizuje rajd pod pomnik Gloria Victis.

Poza wymienionymi powyżej organizacjami, na bazie analizy materiałów dostępnych w internecie należy dodać, że aktywna w gminie jest też młodzież z Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieżowego. Ważną rolę pełni także Związek Sybiraków. Istnieją ponadto: Stowarzyszenie „Orlik”, Klub sportowy „Juwenia”, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Sakralnymi w Parafii Rzymskokatolickiej pw. Św. Wojciecha w Cieszanowie

Wydarzenia

Dla mieszkańców i mieszkanki ważne są wydarzenia, które mają moc przyciągania wszystkich mieszkańców z danej wsi. Istotne jest, żeby spotkać się i bawić. Wspomniano, że brakuje obecnie wydarzenia dla mieszkańców gminy, takiego jak np. dawne Dni Cieszanowa (koncerty, loterie, parady przebierańców). Wydarzenie to było lokalne, co sprzyjało integracji mieszkańców, oraz co istotne - również było bezpłatne. Młodzież chętnie wspomina festiwal CieszFanów Festiwal i Folkowisko, wskazując je jako dumę gminy (Cieszanów jest rozpoznawalny w różnych częściach Polski). Niektórzy działają tam na zasadzie wolontariatu i mogą korzystać wtedy z wydarzeń lub też dzięki nim zarabiać (np. KGW na swoich stoiskach, osoby oferujące noclegi). Dla części mieszkańców jest to jednak wydarzenie za drogie i niekoniecznie z muzyką, przy której chcą się bawić - *rock festiwal to musimy z miesiąc robić na karnet i piwo*. CieszFanów w odczuciu części mieszkańców i mieszkanki nie jest festiwalem dla nich, chociaż co roku coraz więcej osób z niego korzysta (różnorodność muzyki, strefy dla dzieci, przedstawienia, strefy odpoczynku - „klimat barowy”, występy zespołów z gminy). Brakuje im festiwalu czy festynu zgodnego z ich potrzebami, zarówno pod kątem programu, jak i liczebności uczestników i ogólnie grupy docelowej: *w gminie nie mamy festiwali takich dla nas typowo*.

Warto jednak podkreślić, że ogólnie historia Rock Festiwalu jest dla wielu osób centralną narracją w tożsamości gminy - wspomina się początki festiwalu, mnóstwo ludzi zaangażowanych w muzykę, lokalne zespoły i próby. Fenomen ten jest dokumentowany przez mieszkańców, są osoby które kolekcjonują materiały z nim związane. Niektóre osoby dążą też do przywrócenia działalności rockowych i punkowych zespołów.

Lubiany i przywoływany jest Festiwal Smaków, podkreślano, że zbiera on sporą widownię i jest też spójny z kulinarnymi pasjami mieszkańców i mieszkanki. Jednocześnie ważne jest dla lokalnej społeczności, by był on maksymalnie otwarty i zapraszał wszystkich do uczestnictwa.

Mieszkańcy chętnie włączają się w różne akcje charytatywne. Chcą pomóc innym i szybko potrafią się zorganizować np. akcja pieczenia pączków na rzecz Olusia.

Wspominane przez mieszkańców następujące wydarzenia/zajęcia:

- dawne zajęcia teatralne były w Dachnowie (zakończone ze względu na wyjazd instruktorki, jest jednak potencjał w społeczności, by wrócić do tematu teatru; mieszkańcy realizowali także inscenizację dotyczącą powstania parafii),
- festyny rodzinne (wraz z tańcami) w Dachnowie, Nowym Siole,
- zawody sportowe w Dachnowie,
- coroczne obchody na Czereśniach, związane z upamiętnieniem historii osiedla i lotnika – Oskara Rosmana, który zginął w tym miejscu; w ubiegłym roku osada obchodziła 100-lecie istnienia,
- rajdy rowerowe z historią (postoje w określonych punktach i osoba opowiadała o lokalnej historii)⁵,
- kino pod chmurką, również dla samochodów w Cieszanowie,
- w Nowym Lublińcu wydarzenia z okazji dnia dziecka, otwarcia świetlicy,
- koncerty na Rynku w Cieszanowie,
- koncerty np. w Synagodze w Cieszanowie,
- koncerty w Cerkwi w Cieszanowie,
- Dni Cieszanowa,
- Rock Festiwal Cieszanów (obecnie CieszFanów Festiwal, a historycznie Breakout Festiwal),
- Festiwal Dziedzictwa Kresów w Lubaczowie,
- Spotkania z autorami w bibliotece,
- Biegi - Cieszanowska Dycha im. Wojtka Pałczyńskiego,
- Folwarki - realizowana przez KGW Noc Świętojańska/Noc Kupały,
- dyskoteki w klubie,
- Wydarzenia powiązane z historią: bój pod Dachnowem, rocznice pacyfikacji wsi Rudka, 11listopada1938r., bitwę pod Kobylanką,
- coroczne spotkania Kół Gospodyń Wiejskich, integracja Kół, występy i bal,
- Regionalny Przegląd Zespołów Folklorystycznych, Tradycyjnych Potraw i Sztuki Ludowej,
- Festiwal Smaków,
- zajęcia w bibliotece z dziećmi, np. zajęcia plastyczne
- Dni Dziecka organizowane w szkole we współpracy z KGW,
- Wydarzenia organizowane wspólnie z biblioteką i przedszkolem w Dachnowie np. koncerty kolęd, wystawy, spotkania z mieszkańcami,
- sprzątanie rzek,
- zajęcia fitness ,
- dawne dyskoteki w klubie ,
- Piknik „Ryby na Kresach”,
- bramy weselne ,
- zawody wędkarskie,
- dzierganie w parku przez seniorów i seniorki z Domy Dziennego Pobytu Seniora.

⁵ - <http://ckis.cieszanow.pl/2020/09/18/historyczny-rajd-rowerowy/>

Inne wydarzenia realizowane w gminie Cieszanów, które zostały uzupełnione poprzez analizę dostępnych dokumentów:

- Przegląd Kulturalny Miast Partnerskich Gminy Cieszanów,
- Wieczór Kolęd,
- wernisaże,
- zawody (w piłce siatkowej, tenisie stołowym),
- piknik historyczno-militarny,
- turniej nalewek,
- Gminne święto Plonów w Starym Lublińcu,
- spotkania andrzejkowe,
- konkursy plastyczne, recytatorskie,
- cieszanowski Bieg Niepodległości - od 2016 (bieg wzbogacony został o konkurencję nordic walking na takim samym dystansie).

Kultura w perspektywie mieszkańców

Kultura w gminie Cieszanów

W gminie Cieszanów najistotniejsze jest to, że kultura jest różnorodna i w mieszkańcach jest gotowość na realizację nowych, innowacyjnych pomysłów.

Kultura w gminie Cieszanów kojarzy mi się z różnorodnością. Dlaczego z różnorodnością? Ze względu na fakt, że w gminie odbywają się wydarzenia z wielu gałęzi kultury. Cieszanów jest małym miastem na podkarpaciu, w którym co chwilę powstają nowe pomysły do realizacji oraz nowe inicjatywy społeczne.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Wartością w gminie jest pamięć o dawnej historii, tradycji, ale i oddanie czci osobom, które cierpiały podczas dawnych wydarzeń np. poprzez różne uroczystości.

(Kultura w gminie kojarzy mi się) z przekazywaniem tradycji, poznawanie nowych kultur i kontynuowaniem tych które już znamy.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Kultura w gminie to przeplatanie się różnych wyznań, narodów, z których każda wymaga działań upamiętniających dawnych mieszkańców.

(Kultura w gminie kojarzy mi się) z dziedzictwem kultury polskiej, ukraińskiej i żydowskiej.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Kultura w gminie według młodych ludzi to przede wszystkim miejsce różnych festiwali - CRF (Cieszanów Rock Festiwal, obecnie CieszFanów), Folkowisko. Festiwale są dla nich wielką atrakcją, jednocześnie dumają, że przyjeżdżają do gminy różne osoby nie tylko związane z muzyką; ale przede wszystkim osoby z różnych zakątków Polski, i ze świata. Cieszą się także z tego, że mogą jako wolontariusze wspierać realizację festiwalu.

Z kulturą kojarzone są wszelkie działania związane z Centrum Kultury i Sportu w Cieszanowie (obecne i dawne) wraz z świetlicami, bibliotekami.

Cieszanów to także marka związana z zespołami muzycznymi, jak i grupami tanecznymi.

Jaka kultura powinna istnieć w Cieszanowie zdaniem mieszkańców i mieszkank

Kultura w gminie Cieszanów ma być "stara i nowa". Dla mieszkańców jest ważne dalsze kultywowanie dawnych tradycji, kontynuacja wydarzeń, jednocześnie mają otwartość na nowe pomysły.

Myślę, że kultura powinna być łatwo dostępna, otwarta na innych, otwarta na nowe wizje i projekty.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Jest w nich energia to tego, żeby poznawać nowe rzeczy, próbować nowych kierunków; jednocześnie jednak niezapominając o tym, by kontynuować inicjatywy, które się już sprawdziły i mają swoich bywalców, np. Dni Cieszanowa, dyskoteki, koncerty kapel z gminy w różnych miejscach.

Kultura powinna troszczyć się o polską tradycję, ukazywać nowe kierunki zainteresowań w obrębie historii gminy, ale i wzmacniać całą kulturę regionu.

Kultywująca tradycje wieloetnicznej społeczności jeszcze przedwojennej oraz szerszej edukacji historycznej naszej gminy i regionu.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Ponadto kultura w gminie to też działania otwarte na potrzeby wszystkich, różnorodne np. w stylach muzyki. Kultura nie powinna różnicować, ale integrować społeczność.

Nie zastanawiałam się nad tym, taka która będzie integrować mieszkańców a nie dzielić ich na mniejsze podgrupy.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Otwarta na prostych zwykłych ludzi.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Kultura gdzie jest miejsce dla wszystkich.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Z czym ogólnie kojarzy się kultura?

Kultura w gminie to spędzanie wolnego czasu, uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych.

Jej dziedziny nie są ograniczone, bo może być powiązana z muzyką, tańcem, teatrem, filmem, literaturą, sztuką jak malarstwo itp., ale i dziedzictwem kulturowym (tradycja, zwyczaje, historia). Uczestnictwo czy wytwory mają wpływ na innych ludzi (na poziomie emocjonalnym, estetycznym czy też rozwoju intelektualnego).

Kultura jako termin, ma bardzo szerokie znaczenie, więc niemożliwe jest jednoznaczne określenie czym tak właściwie jest. Dla mnie kultura, jest dorobkiem wiekowym naszego społeczeństwa zarówno duchowy jak i materialny, jest tym co ukształtowało nas jako ludzi, pozwoliło wznieść się nam ponad dziki prymitywizm, i ukazać naszą wrażliwość na piękno świata.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Co istotne pojęcie kultura zdaniem uczestników ankiety odnosi się do przeszłości (np. kultura narodowa, historia ludowa, regionalna), ale i do tego, co się dzieje teraz, bo to bowiem jest tworzenie nowych treści kulturowych dla kolejnych pokoleń.

Z przekazywaniem dziedzictwa, poznawaniem przeszłości, dawnych zwyczajów a także tworzeniem nowych, które będzie można przekazać kolejnym pokoleniom.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Kultura kojarzona jest też z byciem z innymi ludźmi, także w formie rozrywki (w formie miłej, luźnej atmosfery). Czasem wprost jest umiejscowiona w danej przestrzeni, z daną konkretną ofertą działań kulturalnych.

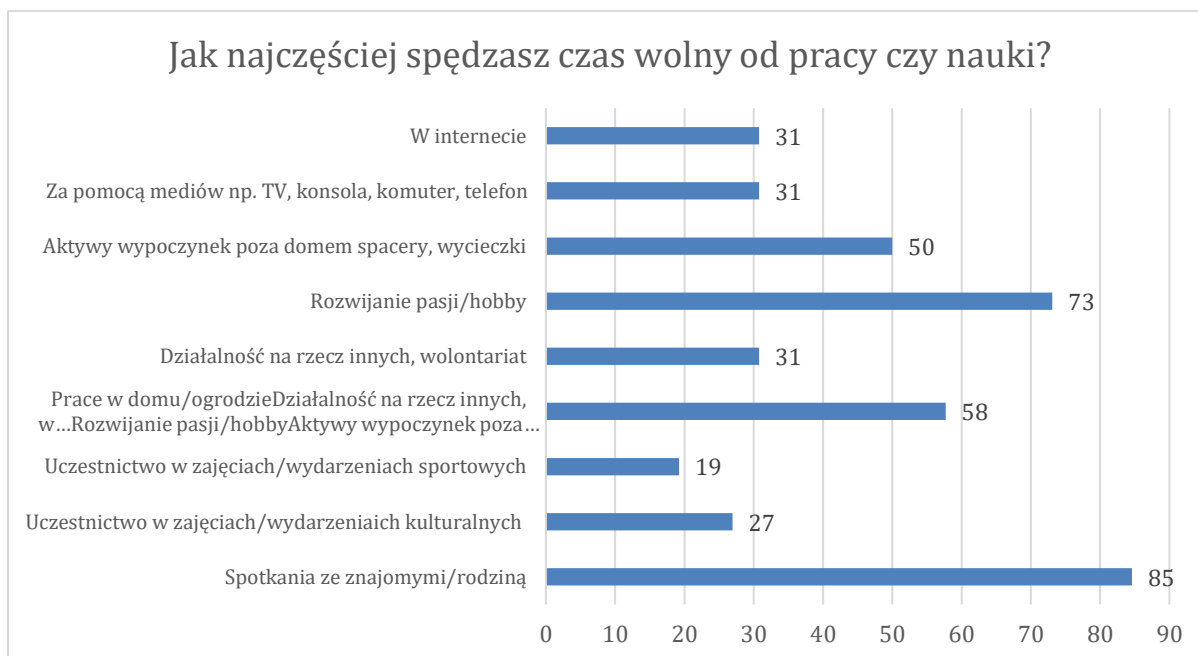
Miejsce do którego można pójść, spotkać się kulturalnie porozmawiać, zapoznać się, prowadzone są różne zajęcia dla różnych grup wiekowych.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

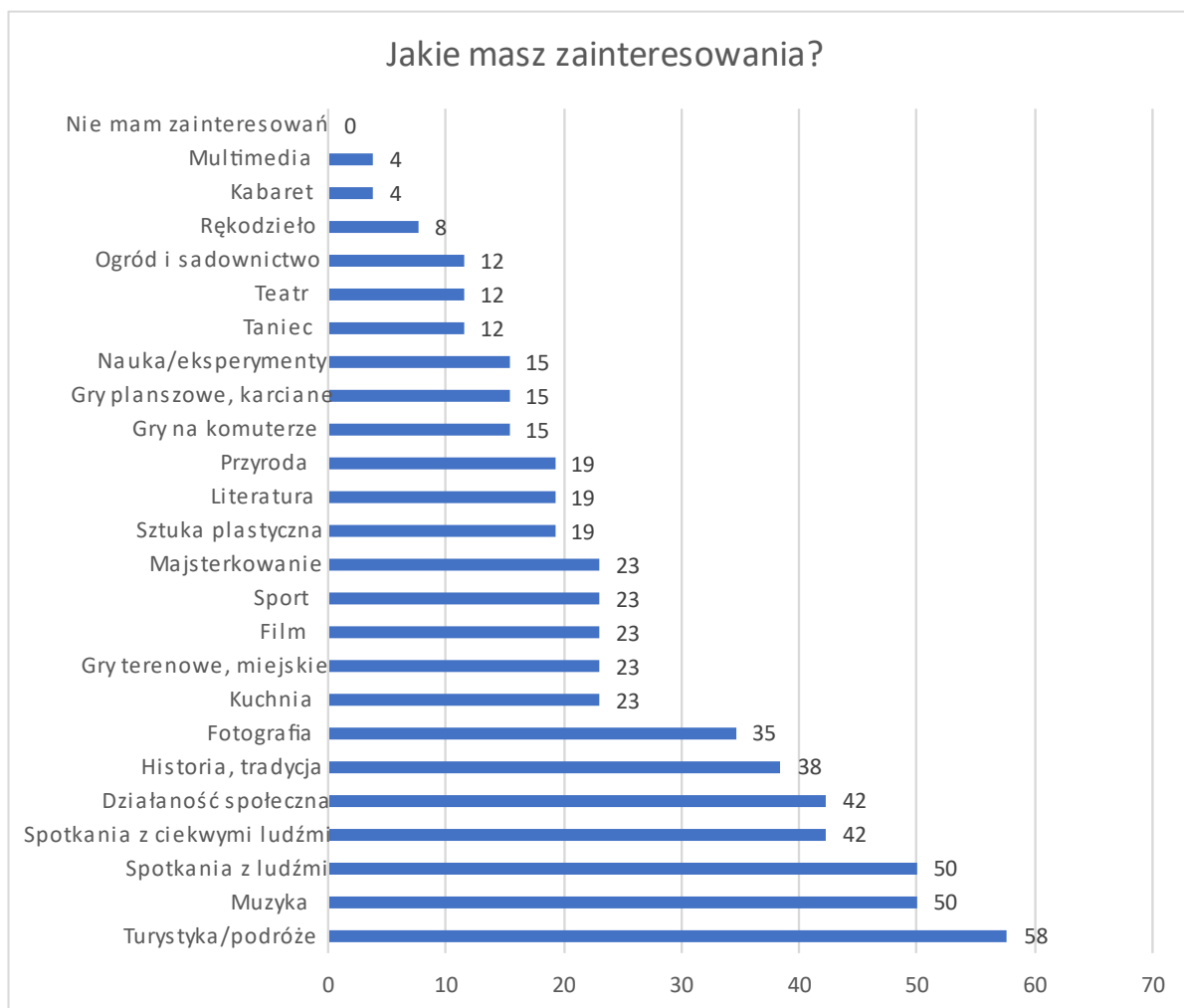
Nawiązywano również do tego, że kultura ściśle jest powiązana z odpowiednim zachowaniem ludzi (etykieta, dobrymi manierami, kulturą osobistą).

Zainteresowania mieszkańców i mieszkanek

Zainteresowania mieszkańców i mieszkanek to świetny punkt wyjścia do tworzenia inicjatyw kulturalnych i oferty instytucji. Wiedząc, jak społeczność lokalna spędza wolny czas i jakie ma pasje, można proponować tematy, które do nich nawiązują i pozwalają je rozwijać. Jednocześnie wśród pasjonatów warto szukać osób, które mogą być instruktorami czy mentorami dla nowych adeptów danej sztuki.

Jako najczęstszy sposób spędzania wolnego czasu osoby wypełniające ankietę wskazały spotkania ze znajomymi, rozwijanie swoich pasji i zainteresowań oraz prace w domu i ogrodzie.

Najczęściej wymienianymi zainteresowaniami były turystyka i podróże, spotkania z ludźmi oraz kuchnia. Te obszary zainteresowań w pełni pokrywają się z informacjami jakie uzyskaliśmy w wywiadach i na spotkaniach.

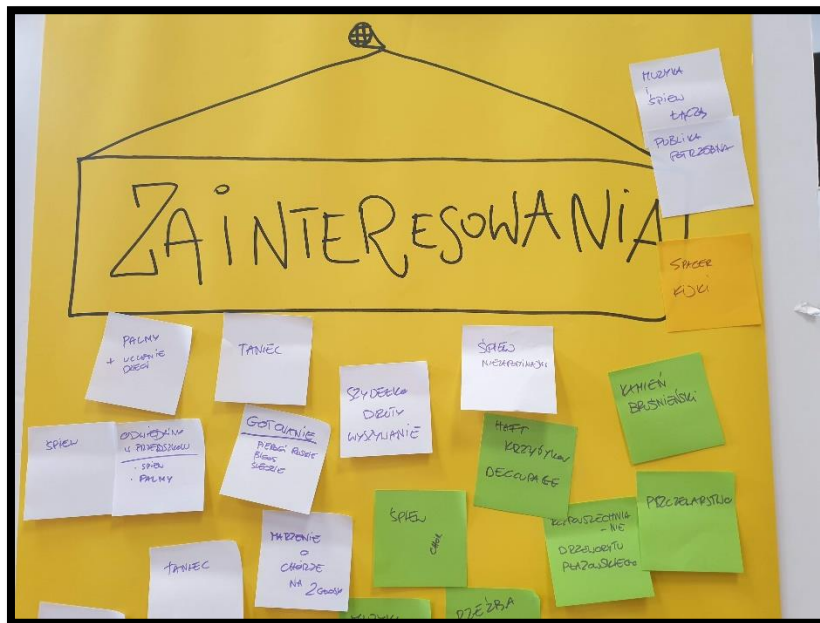
Turystyka wiąże się z piękną okolicą, krajobrazem gminy, który zachęca do rajdów i spacerów. Kuchnia jest obszarem zainteresowań przede wszystkim Kół Gospodyń Wiejskich ale też elementem łączącym pokolenia, np. podczas warsztatów kulinarnych dla dzieci i młodzieży. Jest też kanwą Festiwalu Smaków. Spotkania z ludźmi to zarówno uczestnictwo w spotkaniach z innymi interesującymi osobami, jak również spotkania ze znajomymi. Te ostatnie są ważne dla wszystkich - dla seniorów czy osób dorosłych, dla młodzieży. Wreszcie ogród jest pasją wielu osób, jego dogłębne oglądanie czy wymiana sadzonek, zwłaszcza starych odmian. W gminie są także osoby zajmujące się zielarstwem czy uprawą ekologiczną, permakulturą. Niektóre z nich także przetwarzają swoje plony na przetwory, kosmetyki czy też biżuterię (np. z żywicy).

Biorąc pod uwagę informacje uzyskane na spotkaniach i w wywiadach do tych informacji należy dodać następujące zainteresowania:

- muzyka - element łączący pokolenia i miejscowości w gminie, wszędzie są osoby utalentowane i zarówno starsi, jak i młodszy działają, by rozwijać się muzycznie; wiele osób gra na instrumentach, wiele uczy się gry np. na gitarze, harmonii; uczestnicy spotkań deklarowali zainteresowanie założeniem chóru (w Cieszanowie) czy reaktywacją orkiestry dętej;

- rekreacja na łonie przyrody - spacer, jazda na rowerze, łyżworolki, nordic walking, rajdy po okolicy; nieraz połączone z poznawaniem historii, odkrywaniem nieznanymi miejsc, zbieraniem grzybów i ziół;
- "tuptanie" zwiedzanie gminy i okolic
- Krwiodawstwo;
- działalność charytatywna - może nie jest wprost zainteresowaniem, ale jest tematem, który zdecydowanie łączy mieszkańców i mieszkanki; wszyscy chętnie wspierają różnego rodzaju zbiórki, organizują kiermasze czy robią wypieki na ich cel; młodzież z kolei wspiera aktywnie realizację finałów WOŚP;
- wnuki i rodzina to także codzienny obszar aktywności wielu osób; młodzi zajmują się dziećmi, starsi wnukami;
- rękodzieło: wycinanki i ozdoby, koszyczki z wikliny, decoupage, stroiki, pakowanie prezentów;
- malowanie pisanek;
- wypłacanie wieńców dożynkowych i palm, a wcześniej hodowla odpowiednich roślin i ich suszenie;
- haft krzyżykowy, obrusy, makatki;
- kulinaria (m.in.: bigos, pierogi ruskie, z kapustą, kaszą i miętą) oraz słodkie wypieki;
- nalewki;
- przetwory;
- wypiek chleba;
- twórczość ludowa: odtwarzanie drzeworytów z Płazowa;
- fotografia, fotografia przyrodnicza, fotografia modowa;
- kolekcjonerstwo związane z historią muzyczną gminy (nagrania koncertów, plakaty, gazety) bądź z tradycjami rolniczymi;
- regionalistyka - zbieranie informacji, zapis pamięci historycznej mieszkańców i mieszkanki;
- historia:
- archiwistyka;
- prawo;
- teatr, inscenizacje, skecze;
- wspólne spędzanie czasu - młodzież na rowerze, w określonych, ulubionych miejscach w swoich miejscowościach - w Parku, przy szkole, przy ognisku;
- wycieczki i wyjazdy turystyczne, zarówno te mniejsze, lokalne, jak i odleglejsze;
- sport, od piłki nożnej, karate, poprzez biegi po morsowanie;
- aerobik i fitness;
- literatura, w tym komiks; spotkania autorskie
- filmy, seriale, zwłaszcza tureckie;
- popkultura - muzyka, klasyka kina;
- miłość do zwierząt (tych gospodarskich też);
- wędkarstwo, które jest pasją najczęściej mężczyzn, w różnym wieku;
- pszczelarstwo;
- rzeźba w drewnie i kamieniu (kamieniarka bruśnieńska);
- biżuteria z żywicy;
- kosmetyka, chemia naturalna;
- taniec, obecnie bardziej jako sposób spędzania wolnego czasu, duży sentyment za dyskotekami, potańcówkami oraz deklarowana chęć nauki tańca przez dzieci, młodzież i seniorów;

- tworzenie przyśpiewek;
- organizowanie wydarzeń, akcji społecznych - najczęściej wymieniane jako to, co zajmuje czas wolny osobom aktywnym, członkiniom KGW, osobom związanym ze świetlicami;
- karaoke;
- wyczynowa jazda w skate park;
- gry na telefonie, na komputerze;
- programowanie, nauki ścisłe;
- krzyżówki;
- psychologia;
- motocykle;
- ratownictwo;
- militaria;
- ciesielstwo;
- spędzanie czasu w socialmediach, np. Tic Toku.

Mapowanie zainteresowań podczas spotkania w Cieszanowie

Lista zainteresowań nie jest zamknięta. Powyższe wybrzmiały wyraźnie w trakcie badań - w ankiecie bądź spotkaniach z mieszkańcami i mieszkankami. Część z nich, zwłaszcza muzyka i pasja do rekreacji, eksplorowania okolicy, są tematami łączącymi pokolenia. Kulinaria, ogród czy utrwalanie tradycji najczęściej są przede wszystkim obszarem zainteresowań osób w wieku średnim i starszych. Młodzież i dzieci najczęściej wspominali o rówieśniczych spotkaniach ale też o nowych technologiach, internecie, socialmediach.

Centrum Kultury i Sportu

Ogólne informacje

Centrum Kultury i Sportu jest często wspomniana jako przestrzeń gdzie można się realizować w sferze kultury. Szczególnie młodzi ludzie i seniorzy widzą tu miejsce i wsparcie dla siebie oraz przestrzeń na rozwijanie swoich zainteresowań.

Większość mogę, pomaga otwartość pracowników CKiS na nowe inicjatyw.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Mogę realizować swoje zainteresowania. Fajne jest to, że CKiS w Cieszanowie organizuje różne wydarzenia.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Centrum Kultury i Sportu stara się stworzyć przestrzeń dla młodych ludzi, którzy chcą się rozwijać muzycznie. Zdecydowanie spotyka się to z dobrym odbiorem młodych ludzi, którzy chętnie pojawiają się w placówce.

Centrum Kultury i Sportu w Cieszanowie mieści się w dawnym Domu Towarzystwa Gimnastycznego Sokół, w którym znajduje się sala widowiskowa, konferencyjna i komputerowa. Zarządzamy również dwoma Wiejskimi Domami Kultury i świetlicami wiejskimi na terenie gminy. Do dyspozycji mamy również urządzone w dawnej cerkwi Centrum Wystawienniczo-Kongresowe w Cieszanowie oraz Centrum Edukacji Ekologicznej urządzone w dawnym miejskim kinie.

CKiS z Miejską Biblioteką Publiczną w Cieszanowie (np. przy nieformalnej grupie teatralnej, którą tworzą np. rolnicy, urzędnicy, nauczyciele itp), Klubem Seniora (spotkania są w CKiS), przedszkolami i szkołami podstawowymi. Wspiera inicjatywy stowarzyszeń, strażaków, kół gospodyń wiejskich i sołectw. Podkreślana jest współpraca, wzajemne wspieranie się a nie konkurowanie ze sobą.

W ramach swojej działalności (sprzed epidemii) CKiS prowadziło (czasem we współpracy z biblioteką) zajęcia teatralne, muzyczne (piano), aerobik, plastyczne, modelarstwa, sportowe oraz z robotyki. Organizowało wystawy np. prac modelarskich, konkursy plastyczne, konkurs recytatorski, spotkania z ciekawymi ludźmi, koncerty, festiwale, a także rajdy czy biegi.

Zajęcia sportowe dla młodzików realizowane były na stadionie lub hali sportowej oraz zajęcia fitness. Ponadto CKiS na ruinach dworu w Nowym Siole tworzyło artystyczne instalacje, a w cieszanowskiej cerkwi wystawy sztuki. Realizowano także PKS czyli Plenerowe Kino Samochodowe oraz pokazy ciekawych zajęć.⁶

Największym wydarzeniem organizowanym przez CKiS jest Cieszanów Rock Festiwal (obecnie CieszFanów Festiwal). Oprócz koncertów, prowadzone jest miasteczko organizacji pozarządowych City NGO. W ramach festiwalu w mieście powstały murale, niektóre we współpracy z uczestnikami

⁶ <http://ckis.cieszanow.pl/2020/06/04/kolejne-odwiedziny-kolejna-pasja/>

warsztatów, jakie odbywają się w festiwalowym miasteczku. Dzięki Festiwalowi teledysk nakręcił Kult i Luxtorpeda, z pożegnalnym koncertem wystąpił Kazik Na Żywo oraz T. Love Alternative.⁷

CKiS zorganizowało cykl inscenizacji historycznych poświęconych wydarzeniom w regionie np. "W krwawym polu" widowisko historyczne poświęcone bitwie pod Kobyłanką z okresu powstania styczniowego, "Bitwa pod Dachnowem 1939". W ramach edukacji historycznej i patriotycznej zorganizowało piknik historyczno-militarny w Cieszanowie przy współpracy lokalnego Bractwa Srebrnego Miecza oraz Jednostki Strzeleckiej 2033.⁸

Oprócz zajęć w centrum CKiS wspiera działalność świetlic.

- WDK Stary Lubliniec, gdzie były realizowane: zajęcia plastyczne, teatralne, kulinarne, fitness, różne spotkania, koncerty, wystawy, miejsca spotkań KGW.
- WDK Dachnów, gdzie były realizowane: zajęcia plastyczne, teatralne, kulinarne, fitness, warsztaty modelarskie, różne spotkania, koncerty, wystawy, KGW.

W obu WDK cykliczne zajęcia zostały zawieszono po wybuchu pandemii.

Idealny dom kultury

Uczestników i uczestniczki badań zapytaliśmy o to jak wyobrażają sobie idealny dom kultury. Zgodnie z ich wypowiedziami powinien być otwarty na pomysły mieszkańców, działać w przestrzeni miasta (poza budynkiem), podejmować działania integrujące mieszkańców a także udostępniać przestrzeń do realizacji pomysłów własnych mieszkańców. Istotne jest też wspieranie mieszkańców poprzez doradztwo, jak wypożyczanie sprzętu, jak i zapraszać do wspólnego tworzenia oferty. Najmniej wskazań (choć nadal duża ich ilość) dotyczyło odpowiedzi żeby idealny dom kultury współpracował z innymi instytucjami.

⁷<https://www.biznesistyl.pl/ludzie/wywiady/8443.html>; <https://rzeszow.tvp.pl/43923717/cieszanow-rock-festiwal-obchodzi-w-tym-roku-10lecie-istnienia>)

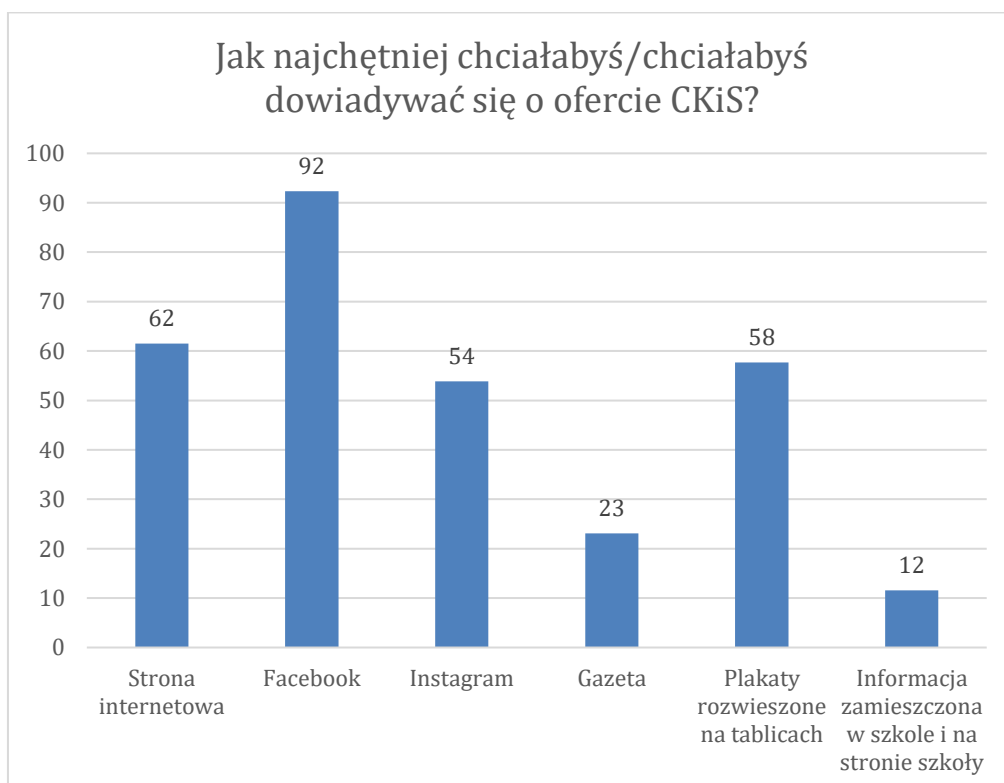
⁸ <http://ckis.cieszanow.pl/kalendarz-imprez/>

Jaki powinien być idealny Dom Kultury?

Promocja i informowanie

W ankiecie online mieszkańcy i mieszkanki wskazywali najczęściej Facebook jako dogodną drogę informowania o wydarzeniach. Kolejnymi wyborami była strona internetowa, plakaty i Instagram.

Z kolei na spotkaniach podkreślano, że nie wszyscy mają dostęp do internetu czy sprawnie się w nim poruszają. Dlatego dla wielu osób najlepszym źródłem informacji jest plakat, najlepiej powieszony

koło sklepu, przy świetlicy czy przy kościele. Młodsze osoby wskazywały, że dobrze wiadomości przekazywać przez szkołę. Starsze - że wciąż najlepszym sposobem jest poczta pantoflowa lub tzw. motyl - przekazywanie informacji z domu do domu.

Potrzeby w zakresie oferty CKIS

Uczestnicy i uczestniczki badań przekazali nam bardzo dużo informacji o tym, jakie zainteresowania czy talenty chcieliby rozwijać. Ich spojrzenie, po ponad roku epidemii i wynikających z niej ograniczeń jest poniekąd nazywaniem potrzeb od nowa. Wspomina się z tęsknotą dawne aktywności, ale w kontekście tego, co istotne teraz - niemal wszyscy mówią o zaczynaniu aktywności na nowo a nie powracaniu do dawnych działań.

Poniżej prezentujemy potrzeby w zakresie aktywności kulturalnej wyrażone przez mieszkańców i mieszkanki:

- stała i cykliczna oferta zajęć i warsztatów przede wszystkim dla dzieci i młodzieży, realizowana zarówno w CKIS w Cieszanowie, jak i w filiach oraz ewentualnie także w świetlicach: nauka tańca (ludowego, nowoczesnego, salsy, hip-hipu), zajęcia z gotowania i pieczenia (świetna opcja na pracę międzypokoleniową, do realizacji w świetlicach i filiach z dobrze przygotowanymi kuchniami), zajęcia plastyczne, graficzne, z rysunku i malarskie, gimnastyczne, taneczne i muzyczne - realizowane w filiach domu kultury;
- oferta warsztatów dla dorosłych, dostosowana do możliwości czasowych wynikających z pracy i pory roku, zwłaszcza rękodzieło i gimnastyka;
- nauka gry na instrumentach: gitara, akordeon ;
- reaktywacja kapeli i orkiestry dętej, tworzenie okazji do wspólnego grania;
- warsztaty teatralne dla różnych grup wiekowych, też dorosłych;
- koncerty to jedna z najczęściej pojawiających się potrzeb - wyrażają je osoby w różnym wieku, dotyczą różnych gatunków muzyki; wskazywano: regularne koncerty dla lokalnej społeczności w Parku i na kąpielisku Wędrowiec, ale też kameralne koncerty muzyki poważnej, jazzowe;
- koncerty muzyki patriotycznej;
- reaktywacja lokalnych zespołów muzycznych;
- lokalne święta, festyny i pikniki - jako okazja do integracji lokalnej społeczności, połączone z koncertami i potańcówkami, rozgrywkami i atrakcjami dla dzieci, skeczami czy biesiadowaniem; takie święto powinno też odbywać się dla mieszkańców i mieszkanki Cieszanowa, najlepiej w Parku w Cieszanowie;

Ostatnio mieliśmy piknik rodzinny, w Nowym Siole, dowiedzieliśmy się dopiero koło 23, ale przyjeżdżamy, orkiestra gra, piwo za 4zł, jest gdzie usiąść, jest altanka, bardzo sympatycznie.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

- potańcówki i dyskoteki - bardzo podkreślane w kontekście młodzieży, wskazywano że mogłyby się odbywać w Parku, na stadionie; stanowiłyby okazję do poznania się i integracji młodych ludzi;
- spektakle i przedstawienia teatralne;
- kino - bardzo często pojawiająca się potrzeba, zwłaszcza wśród młodszych pokoleń; sugerowano realizację regularnych seansów "pod chmurką", w Parku bądź pod CKIS, wspomniano realizowane przez placówkę kino samochodowe;
- fotografia - obecnie w gminie już kilka osób zajmuje się fotografią, w tym szczególnie fotografią przyrodniczą, jednocześnie wciąż pojawiały się głosy o potrzebie realizacji warsztatów fotograficznych oraz z obróbki zdjęć w programach typu Photoshop, podobnie sugerowano realizację wystaw fotograficznych;
- warsztaty filmowe;
- warsztaty recytatorskie;
- zajęcia integracyjne na łonie natury, promowanie pracy wiejskiej aby turyści poznali jak wygląda praca na wsi i mogli ją poznać od podszewki;
- prelekcje i spotkania z interesującymi osobami;
- harcerstwo - zwłaszcza w Dachnowie wybrzmiała potrzeba dzieci i młodzieży, by móc uczestniczyć w harcerstwie;
- śpiew - chór dla dorosłych w Cieszanowie, możliwość realizacji zajęć ze śpiewu, zespołów nie tylko przy kościele;
- przeglądy i działania umożliwiające pokazanie swoich talentów; wspomniano z tęsknotą przegląd kolęd i pastorałek, ale chodzi także o wydarzenia w rodzaju *talent show*, na których różne utalentowane osoby mogłyby pokazać swoje umiejętności a także zainspirować innych, także konkursy dla zespołów śpiewaczych, kapel;
- rajdy rowerowe z historią - wielokrotnie wspomniano taki rajd realizowany we współpracy z panem Tomaszem Rogiem - regionalistą, wiele osób podkreślało, że to świetna okazja, by jednocześnie poznawać okolicę i historię, jednocześnie będąc w ruchu i grupie;
- turystyczne rajdy piesze i rowerowe;
- rajdy połączone z edukacją przyrodniczą i zielarską;
- zorganizowana turystyka rowerowa;
- biwaki;
- rekonstrukcje historyczne;
- turnieje sportowe;
- wspomnienie oferty sportowej zarówno w Cieszanowie jak i w WDK-ach oraz świetlicach: zajęcia gimnastyczne, fitness, aerobic, nordic walking - dla dorosłych i młodzieży; dla dzieci - więcej możliwości gry w piłkę nożną;
- samoobrona, karate;

- praca świetlic, jako miejsc otwartych, do których można w każdej chwili przyjść, spotkać się, posiedzieć - ta potrzeba jest bardzo ważna, by na nowo obudzić aktywność i chęć spotkań w społeczności, wymaga też umiejętności animacyjnych od instruktorów świetlic;
- półkolonie dla dzieci z gminy w wakacje i ferie;
- mniejsze opłaty za wynajem świetlic na cele prywatne (osiemnastki, etc.) - kilkakrotnie wskazywano, że są one za wysokie, ponad możliwości zwłaszcza młodzieży;
- Koła Gospodyń Wiejskich, jak twórcy ludowi potrzebują okazji, by móc pokazywać swoje wyroby i je sprzedawać - możliwość zarobku jest szczególnie istotna po okresie dużych ograniczeń epidemicznych które sprawiły, że nie odbyło się wiele wydarzeń i jarmarków;
- szczególne uwzględnienie dzieci i młodzieży, zwłaszcza z końca podstawówki, wzbudzenie nawyku aktywności kulturalnej w tej grupie i związanie jej z placówkami kultury daje szansę na to, że także w późniejszym wieku, gdy dalsza edukacja zmusza częściowo do wyjazdów poza gminę, młodzi ludzie będą wracać do CKIS; podkreślano również, że w obecnych czasach każda oferta kulturalna czy sportowa konkuruje przede wszystkim z zamyśleniem do komputera czy telefonu, i jest to coraz trudniejsza konkurencja;
- ze względu na sytuację demograficzną gminy warto także stopniowo rozbudowywać ofertę dla dorosłych w różnym wieku:

Ludzie 40 i 50+ stanowią największą część społeczności i warto postarać się zaktywizować tę część społeczeństwa, która wcześniej mogła nie mieć okazji działać - festiwal to nie dla nich; może też inne tematy - teraz muzyka na topie, z czasem można pomyśleć o amatorskiej scenie teatralnej, np. w powiecie jarosławskim jest mocny.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Podczas rozmów wiele osób zwracało również uwagę na to, by zwiększać ilość działań dla seniorów. Coraz więcej osób przechodzi na emeryturę i szuka możliwości spędzania czasu z innymi. Niektórzy zajmują się swoimi wnukami, ale też chętnie połączyłyby opiekę ze spotkaniami z innymi seniorami. Osoby starsze chociaż mają problemy zdrowotne, to mają energię do różnych działań, również w przestrzeni miasta, ale i wirtualnie. Z chęcią też dzielą się wspomnieniami, z czego warto korzystać bo osób pamiętających różne dzieje gminy jest coraz mniej. Seniorzy chętnie też korzystają z różnych mediów, sami też nie mają oporów przed występowaniem przed kamerą. Dumni są kiedy ich działania są pokazywane w TV.

W badaniach pojawiły się także informacje o potrzebach natury infrastrukturalnej. Młodzież bardzo potrzebuje miejsc spotkań - chociażby altany, gdzie mogłaby nie tylko się umawiać ale organizować drobne imprezy.

Wiele osób wspominało, że bardzo brakuje w Cieszanowie kawiarni czy pubu, w których mieszkańcy mogliby się spotkać przy piwie. Być może wystarczyłoby, gdyby takie miejsce pojawiało się choćby sezonowo i weekendowo w cieszanowskim Parku, by dać mieszkańcom namiastkę stałego miejsca spotkań. Z sentymentem wspomniano także nieistniejący już pub Planeta, jako jedyne i ważne dla młodych miejsce spotkań.

Pojawiały się też informacje o potrzebie miejsc atrakcji typu bilard lub dużo większych - parków rozrywki, typu Energylandia. Młodsze osoby wnioskowały o więcej placów zabaw oraz, by w parku w Dachnowie pojawiła się tyrolka.

Największą i jednocześnie trudną w realizacji potrzebą jest dążenie do powrotu do aktywności, obudzenia społeczności po czasie lockdownu. Wymaga to stałych działań, animacji, które stopniowo przypomną i zachęcą mieszkańców i mieszkanki do wyjścia i spotkania. Aktywne grupy mieszkańców mogą być tu świetnym partnerem dla CKIS, jednak i one potrzebują opieki i wsparcia, choćby w zakresie animacji mieszkańców i mieszanek którzy odwykli już od uczestnictwa w kulturze.

Bariery i trudności uczestnictwa w kulturze

Podczas zrealizowanych badań zebraliśmy także wiele informacji o tym, co najbardziej utrudnia aktywność kulturalną. Poniżej prezentujemy informacje na ich temat.

W gminie jest coraz mniej mieszkańców, szczególnie brakuje młodych ludzi (dzieci i młodzieży). Zdarza się, że w jednej wsi może być za mało dzieci, by zrealizować dla nich warsztaty, zwłaszcza, że często są w różnym wieku. Więcej jest osób dorosłych i seniorów oraz senierek. Potrzebne jest więc zwiększenie oferty dla seniorów (poza Cieszanowem i Chotylubem w których są Domy Seniorów), jednocześnie też zadbać o młodych, żeby mieli gdzie rozwijać swoje pasje i spędzać czas wolny. Grupą, która ma potencjał, zwłaszcza w liczniejszych miejscowościach, a która na razie całkiem nie ma oferty są rodzice z małymi dziećmi, którzy mogliby uczestniczyć, np. klubie rodzica czy wspólnych zajęciach z maluchami.

W gminie Cieszanów mieszkańcy chcący rozwijać się muzycznie mogą uczęszczać na zajęcia w CKIS. Nie jest wciąż jeszcze wystarczające, brakuje np. gry na gitarze a czasem też sprzętu muzycznego. Po okresie zamknięcia różnego rodzaju zajęć regularnych istnieje zapotrzebowanie właściwie na każdą ofertę, począwszy od zajęć plastycznych, tanecznych czy teatralnych.

Są zainteresowania które mogę realizować, jednak są też takie które nie mogą być realizowane ze względu na brak warunków czy sprzętu do nich potrzebnego.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Ogólnie młodzi ludzie chcieliby poznać nowe aktywności, chcą spróbować nowych rzeczy. Zaczynają szukać nowych zainteresowań i poszukują w tym wsparcia i dostępu do odpowiednich warsztatów. Brakuje np. zajęć nauki rysunku.

Moim głównym zainteresowaniem obecnie są rysunki, w szczególności architektoniczne. W naszej gminie nie ma zbyt wielu ułatwień związanych z tym kierunkiem kształcenia.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Brak spotkań i warsztatów które uczyłyby mnie czegoś nowego mi były ogólnodostępne.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

W Cieszanowie brakuje boiska typu Orlik, a także postulowano o większe zaopiekowanie się obecnym skate parkiem i stadionem.

Chciałbym móc trenować w piłkę z moimi znajomymi na mniejszych boiskach, lecz stadion jest zbyt duży, a małe boisko jest zniszczone zróbcie jakieś boisko nawet na trawie naturalnej ale mniejsze niż stadion, nawet Lubliniec ma swój orlik.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

W gminie istnieje niedosyt wydarzeń w przestrzeni publicznej. Ostatnio zaczęły znów się odbywać działania, np. Parku w Cieszanowie czy na kąpielisku Wędrowiec, ale każde wzbogacenie będzie mile widziane. Pozytywnie wspomina się, np. koncerty w Parku czy działania seniorów w ozdabianiu go włóczką. Brakuje wydarzeń, które są cykliczne, integrujące lokalną społeczność i co istotne bezpłatne.

Przydałoby się więcej w parku organizować, jak to dawniej było, dla wszystkich, przegląd kapel folklorystycznych, teraz w parku już dawno nic.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Wydarzenia powinny też uwzględniać potrzeby różnych grup np. różne style muzyczne.

Przeszkadza mi że dwa główne festiwale są nastawione na określoną grupę ludzi a dla innych za dużo ciekawego nie ma.

Wypowiedź pozyskana w trakcie badania

Flagowymi wydarzeniami gminy jest Festiwal CieszFanów i festiwal Smaku. Nie wszyscy mieszkańcy i mieszkanki czują, że jest to wydarzenie dla nich. Bariera jest cena wydarzenia, format muzyczny wydarzenia albo poczucie, że po prostu nie jest się grupą docelową wydarzenia. Niepokój niektórych osób budzi fakt, że na oba festiwale wydawane są duże środki publiczne, podczas gdy w przypadku CieszFanów mieszkańcy gminy nie mają nawet obniżonych cen karnetów. Wskazywano także, że budżet festiwalu pozwoliłby zrealizować wiele lokalnych potrzeb. Z drugiej jednak strony wiele uczestników badania podkreślało, że to właśnie dzięki CRF gmina znana jest w całej Polsce.

W rozwoju rzemiosła brakuje możliwości promocji różnych twórców, również poza gminą. Widoczne jest coraz mniejsze zainteresowanie młodych ludzi tą formą sztuki.

Mieszkańcy zwracają uwagę, że niektóre świetlice są niedoinwestowane, brakuje sprzętu, materiałów do prowadzenia zajęć, czy też kadry (animatorów i instruktorów do zajęć). Podkreślano, że w gminie brakuje miejsc na spotkania dla młodzieży (dyskoteki, próby, wspólne spędzenia czasu wolnego), jak i na potańcówki dla seniorów. Z kolei wynajem świetlic na prywatne imprezy jest za drogi, zwłaszcza dla młodych osób.

Barierą w rozwoju, nie tylko zresztą kultury w gminie jest brak odpowiednich funduszy (również na rozwój organizacji pozarządowych). W latach 90 –tych XX w., nastąpił gwałtowny wzrost bezrobocia, co jest nadal odczuwane w gminie. Wiele młodych osób wyjeżdża do szkół lub do pracy. W gminie głównymi źródłami utrzymania jest budownictwo i rolnictwo.

Ważnym wyzwaniem jest praca z historią lokalną. Pomimo upływu lat nadal w gminie są tematy trudne dla ludności. Trudno nadal o rozmowę na temat relacji polsko. Wciąż żywe u wielu osób są wspomnienia doświadczonych krzywd. Z jednej strony potrzebne jest zachowanie pamięci i oddanie szacunku ofiarom, z drugiej ważne jest zachowanie delikatności i prawdy historycznej, która z czasem

może pozwoli otworzyć się na dialog i pracę z historią. Z kolei w przypadku dziejów społeczności żydowskiej w gminie, wydaje się, że istnieje już gotowość i chęci poznania tej tradycji. Być może warto więc zacząć poszukiwać jej ślady i budować na nich projekty kulturalne.

Brak kultury, brak działań, promowanie tylko zabytków Ukraińskich, marnotrawienie pieniędzy podatników.

Choć zazwyczaj społeczności poszczególnych miejscowości są nastawione na współpracę, nie jest to jednak standardem. Istnieją więc konflikty czy podziały społeczności np. na tle historycznym. Zacierają się za to dawne niesnaski między wsiami a osiedlami PGR.

Dużą barierą czy raczej trudnością w aktywności jest utrata nawyku w związku z długim okresem epidemii i zawieszenia wydarzeń kulturalnych. Jak wspominali nasi rozmówcy "ludzie zdziczeli", oduczyli się spotkań i potrzeby spotkań. Nieraz trudno jest skrzyknąć kogoś do pomocy i współpracy.

Pomysły na inicjatywy kulturalne

W trakcie spotkań mieszkańcy pracowali nad swoimi pomysłami, ale też dzielili się nimi z innymi. Przedstawiono następujące pomysły na kulturę w gminie Cieszanów:

- rajdy rowerowe, wspólne zwiedzanie miejsc zapomnianych i tajemniczych, w tym związanych z historią jak i przyrodą;
- działania przypominające historię gminy - działania edukacji historycznej młodzieży, gdyż nasza gmina ma bogatą, ciekawą historię, lecz momentami bolesną, która warto znać. Przyszłe pokolenia nie powinny jej zapomnieć;
- wieczór wspominkowy z filmami p. Tomasza Roga;
- organizacja gier, questów np. questy rowerowe;
- wydarzenia, które mają na celu łączenie pokoleń (od wspólnego śpiewania, pisania tekstów przyśpiewek, gotowania, zajęć plastycznych, przyrodniczych po wspólne rajdy, wycieczki); łączenie zainteresowań i wymiany wiedzy, umiejętności międzypokoleniowej;
- powstanie sieci przekazywania informacji (dowiadywanie się o sobie, wspieranie, dzielenie się pomysłami, zapraszanie się wzajemnie),
- tworzenie rzeczy z recyklingu np. zabawek, pokazanie jak kiedyś wszystko było potrzebne, wymiana też opowieści o tym co się z czego robiło;
- zajęcia teatralne/recytatorskie wraz z przedstawieniami;
- pokazanie (również turystom) jak wygląda praca na wsi (również z wykonaniem prac w gospodarstwie);
- koncerty z różnorodną muzyką (nie tylko rock); koncerty w Parku i na kąpielisku Wędrowiec; zorganizowanie festiwalu reggae;
- przegląd zespołów śpiewaczych w Parku w Cieszanowie;
- stworzenie wspólnie wieńca, poprzedzone warsztatami o roślinach (jakie siać, jak zbierać), technikach suszenia;
- warsztat z wikliną wraz z pokazaniem jak wygląda technika zbiorów,
- warsztaty z robienia nalewek np. mniszka lekarskiego;
- organizacja wydarzeń na Dzień Dziecka;
- organizacja kina pod chmurką na kąpielisku Wędrowiec, oglądanie na materacach np. filmu "Szczęki"; kino pod CKIS na leżakach;
- powstanie studia fotograficznego; zajęcia z fotografią przyrodniczą; warsztaty obróbki cyfrowej zdjęć;

- zajęcia z przypomnieniem dawnych potraw i ich przygotowania np. marynowania w pokrzywach, pieczenie chleba na zakwasie (zaczyny na kwaśnym mleku), warsztaty z przygotowania ryby (dawne przepisy z kresów); poznawanie regionalnych produktów;
- warsztaty robienia z owoców różnych zwierzątek (zajęcia z dziećmi);
- warsztaty tworzenia pisanek;
- warsztaty rzeźbienia w kamieniu, drewnie;
- organizacja pikników rodzinnych;
- organizacja świąt i festynów np. Święto Pieroga, Święto Chleba, Tytoniaki (przypomnienie pracy z tytoniem, konkursy w nawlekaniu tytoniu na druty), Święto pieczonego ziemniaka;
- organizacja wiejskich zabaw, z orkiestrą i biesiadą;
- organizacja przedstawień obrzędowych, nauka przyśpiewek (wymiana nauki piosenek międzypokoleniowa);
- zajęcia dla dzieci - rękodzielnicze i plastyczne, przy okazji nauka cierpliwości w czekaniu na efekt;
- pikniki rodzinne, w tym spotkania przy ognisku;
- spotkania z piosenkami patriotycznymi;
- pokazy rycerskie, rekonstrukcje historyczne;
- warsztaty garncarskie;
- warsztaty z robienia piwa;
- utworzenie miejsca na próby, kawiarenki;
- zorganizowanie zajęć nauki gry na instrumentach oraz zakup bardziej nowoczesnego sprzętu muzycznego do CKiS, żeby młode pokolenia mogły rozwijać się muzycznie;
- utworzenie chóru, w tym rozwój scholi, umożliwienie pracy także poza kościołem;
- zajęcia dla dziewczyn, w interesującej je tematyce;
- zajęcia dla młodzieży - kurs samoobrony, cykl spotkań dla nastolatków, którzy szukają swojej ścieżki kariery np. przedstawicielami zawodów, które nie są popularne w naszym regionie a są zawodami przyszłości.
- zajęcia taneczne; w tym taniec towarzyski;
- organizacja zawodów sportowych;
- warsztaty o tym, jak powstaje książka.

Powyższa lista pomysłów, podobnie jak lista zainteresowań, nie jest pełna i nigdy nie będzie ograniczona. Warto do niej zaglądać, by czerpać inspiracje a także uzupełniać o nowe pomysły.

Zamiast podsumowania - główne wnioski i rekomendacje

Podsumowując zrealizowane badania przedstawiamy listę rekomendacje, które mogą być inspiracjami dla działań kulturalnych w gminie i pomysłów na inicjatywy kulturalne.

Muzyka - łączy pokolenia i spaja wokół siebie ludzi. Podobno w każdej miejscowości była lub jest kapela czy też potencjał, by ją utworzyć. Pod słowem muzyka kryją się zespoły śpiewacze i kapele, festiwale (CieszFanów Rock Festiwal, Folkowisko, Festiwal Smaków), koncerty, wspólne granie, potańcówki i dyskoteki. Choć każde pokolenie słucha czegoś innego, to muzyka może łączyć pokolenia.

Centrum Kultury i Sportu niczym magnes ściąga do siebie młodych ludzi chcących rozwijać się muzycznie.

Taniec - mieszkańcy i mieszkanki uczyć się tańca (zwłaszcza młode osoby) oraz spotykać się na tanecznych imprezach. Wspominane są często dyskoteki albo potańcówki, które, zdaniem społeczności lokalnej, powinny towarzyszyć lokalnym świętom i festynom, ale też odbywać się regularnie, np. co tydzień np. w Parku w Cieszanowie, ale i innych miejscach w całej gminie.

Śpiew - w gminie jest wiele osób utalentowanych i uczących się śpiewania. Talent mają zarówno najstarsi, jak i najmłodszy. Wspólna nauka przyśpiewek może być okazją do spotkania i wymiany międzypokoleniowej. Oprócz zespołów ludowych, mieszkańcy i mieszkanki chcą się udzielać w chórach.

Lokalne święta - związane z uprawami (Tytoniaki, Dzień Ziemiaka) czy po prostu dni miejscowości, osiedla albo gminy. Mieszkańcy i mieszkanki potrzebują okazji, by znów zacząć się spotykać i integrować po czasie pandemii i związanych z tym ograniczeń. Ważne jest więc tworzenie okazji do spotkania, celebrowanie wspólnych, lokalnych wydarzeń. We wspomnieniach i wskazywanych potrzebach nieraz wracają dni Cieszanowa, a w nich najbardziej cenione - wieczorne, bezpłatne koncerty i dyskoteki dla lokalnej społeczności, dające zróżnicowaną pod względem gatunków muzycznych ofertę. Mieszkańcy i mieszkanki z chęcią przypominają sobie wspólne z zabawy, gdzie prezentowali różne skecze, kabarety.

Aktywność na nowo - w czasie zmniejszonych ograniczeń sanitarnych ważne jest, by na nowo aktywizować i integrować społeczność. Oprócz wymienionych powyżej lokalnych świąt, ważne są miejsca spotkań i praca animacyjna ze społecznością - zachęcanie do brania udziału w wydarzeniach, zajęciach, ich wspólne tworzenie, ale też po prostu zaproszenie do obecności - wypicia razem herbaty i rozmowy. Ważne, by działania odbywały się cyklicznie i lokalnie, by każdy miał blisko. Dlatego pierwszym wyborem zawsze może być świetlica. Lubianym miejscem w Cieszanowie jest Park czy też kąpielisko "Wędrowiec". Wspominane są lokalne miejsca na ogniska czy koncerty w Synagodze. Możliwość spotkania jest również ważna dla młodzieży. Potrzebne są dla tej grupy miejsca spotkań, jak również możliwość wspólnego działania, np. poprzez harcerstwo. Dla wielu osób atrakcyjną możliwością wspólnego spędzania czasu będą rajdy rowerowe, gimnastyka, sporty walki, nordic-walking czy fitness. Niektóre osoby chciałyby mieć możliwość wspólnego oglądania filmów także "pod chmurką". Odczuwany jest brak możliwości rozwijania swoich zainteresowań plastycznych. Realizując wydarzenia dla większej ilości osób warto realizować w plenerze bo minimalizuje to obawy związane z epidemią.

Bogactwo przyrody i dziedzictwa - mieszkańcy i mieszkanki bardzo lubią długie spacerunki czy rowerowe przejażdżki. Każdy ma swoją ulubioną trasę i swoje miejsca, które odwiedza. Oprócz piękna krajobrazu i przyrody, szlaki takich tras wyznaczają przydrożne krzyże i kapliczki oraz pozostałości umocnień i bunkrów. Być może warto zaprosić mieszkańców i mieszkanki, by wyznaczyli swoje szlaki i wymienili się nimi z innymi? Bogactwo otoczenia daje też wiele możliwości, by organizować wspólne wycieczki, questy czy gry terenowe. Wiele miejsc jest nieznanymi, intryguje dając możliwość poszukiwań i odkrywania. Przyroda daje też inspiracje do tworzenia naturalnych kosmetyków, chemii domowej czy ekologicznych upraw (np. metodą permakultury) a także do okrywania tajemnic ziół. Dużym zainteresowaniem cieszy się w gminie wędkarstwo.

Kulinaria - czy na słodko, czy na słono, kuchnia nie ma tajemnic dla mieszkanki gminy. Każde Koło Gospodyń Wiejskich ma swoje specjalności. Wiele osób czeka na okazję, by znów wspólnie coś ugotować czy upiec, podzielić się przepisami i wspólnie zasiąść do stołu. Talent kulinarny i własne przepisy to jedno z bogactw okolicy. Warto korzystać z tych tradycji i zapraszać do nich kolejne pokolenia.

Talenty artystyczne, rękodzielnicze i rzemiosło ludowe - olbrzymi potencjał w zakresie tych sztuk znajdujemy wśród mieszkańców i mieszkanki, zwłaszcza wśród starszych pokoleń. W ślad za talentem idzie gotowość do prowadzenia warsztatów i dzielenia się umiejętnościami. Warto na tym potencjale budować i szukać nowych pasjonatów rzemiosła. Można pomyśleć o wydarzeniach, dzięki którym mieszkańcy i mieszkanki mogą podzielić się pasjami, pokazać swoje dokonania i zainspirować innych (np. giełda talentów, talent show).

Ogrodnictwo - wiele osób zajmuje się z pasją swoim ogrodem, uprawiane są tradycyjne, stare odmiany kwiatów, następuje wymiana sadzonek. To jedno z zainteresowań popularnych i wspólnych dla licznej grupy osób.

Fotografia - bardzo wyraźnie pojawia się jako zainteresowanie młodszych pokoleń; są wśród mieszkańców i mieszkanki osoby, które już zajmują się fotografią, np. przyrodniczą, i są też takie, które chcą się jej nauczyć.

Warsztat w Cieszanowie

Wymiana międzypokoleniowa - seniorzy i seniorki podkreślają chęć prowadzenia warsztatów, zwłaszcza dla dzieci. W przejmowanie tradycji warto zaprosić też młodzież. Być może potencjał, by połączyć pokolenia ma też muzyka? Biorąc pod uwagę, że obie grupy chętnie spotykają się w Centrum Kultury i Sportu, może się okazać, że taka współpraca ma duży potencjał?

Tradycje - wciąż są ważne zwłaszcza dla starszych pokoleń, jednocześnie istotne jest, by przekazać je młodym. Interującym tematem jest plectenie wieńców dożynkowych czy robienie palm - począwszy od wysiewu właściwych gatunków, poprzez ich zbiór i suszenie, po samo wyplatanie. Tradycją odchodzącą powoli w zapomnienie jest też obróbka, a zwłaszcza suszenie tytoniu. Na nowo natomiast wzrasta zainteresowanie pszczelarstwem (w tym terapią pszczelarską - apiterapia). Wśród mieszkańców są też kolekcjonerzy i regionaliści, ich wiedza i pasja a także bogate zbiory również mogą być punktem wyjścia do interesujących inicjatyw.

Historia - historia gminy jest zawiła, z jednej strony intrygująca, z drugiej trudna. Jej umiejętne wspólne odkrywanie może być źródłem dla wielu ciekawych projektów, wymaga jednak dużej delikatności. Pomysły mogą dotyczyć opracowania tras spacerowych czy rowerowych związanych z historią, historii poszczególnych organizacji czy rodów, w czasie badań widoczne było zainteresowanie historią fabryki misiów czy PGR. Ważne są wątki związane z historią muzyki i festiwali w gminie a także synagogą, cerkwiemi, rodami i dworami.

Energia mieszkańców i mieszkańek - to od niej wszystko się zaczyna. W gminie jest wiele osób i grup, które rozwijają swoje pasje czy działają społecznie. Co ważne, osoby te wspierają się w inicjatywach i wzajemnie sobie kibicują. Warto pamiętać o nich, jako partnerach czy instruktorach w projektach, są to m.in.: środowisko twórców i twórczyń ludowych, seniorów i senierek, koła gospodyń wiejskich, środowisko biegaczy, morsów czy też wędkarskie. Ostatnio do grona ludzi z pasją, pomysłami i energią dołączyła młodzież, której samodzielne inicjatywy przynoszą już efekty.

Energię społeczności można też obserwować w wielkim zaangażowaniu w akcje charytatywne i wolontariat.